Her Yönüyle Baskil (Uluslararası Baskil Sempozyumu [16-17 Nisan 2020 Elazığ] Bildiriler Kitabı), **ed. Hasan Kürüm-Korkmaz Şen, İstanbul: Yıkılmazlar Basın Yayın, 2020, II, 1159-1192.**

HARPUT'UN SON, BASKİL'İN İLK MÜFTÜSÜ ALEFDÂRZÂDE MAHMUD KÂMİL EFENDİ

AHMET KARATAŞ[*]

Öz

Harput 1899'da Maʿmûretü'l-azîz'e bağlı bir kazaya dönüştürülünce idâri işleyiş de yeniden şekillenmiş, buraya kaymakam ve müftü tayin edilmesi gerekmiştir. O devirde müftüler halkın ileri gelenleri tarafından oylanarak seçilmekte, en çok oy alan ilk üç aday valilik tarafından Meşihat'e (Şeyhülislâmlık makamı) bildirilmekte, Meşihat çoğu zaman valiliğin görüşüne de başvurarak ilk sıradaki adayı müftü tayin etmekteydi. Harputlular "Alefdârzâde" nâmıyla bilinen müderris Ömer Fehmî Efendi'yi müftü seçmiş, Meşihat de bu seçimi onaylayıp onun tayinini gerçekleştirmiştir. Böylece Harput kazâsının ilk müftüsü olan Ömer Fehmî Efendi vefât ettiği 3 Şubat 1916'ya kadar bu vazifesini sürdürmüştür. Onun vefâtını müteâkip aynı usulle oğlu Mahmud Kâmil Efendi Harput müftüsü olmuştur. Her geçen gün nüfûsu azalan Harput 1926'da kazâdan nâhiyeye dönüştürülünce birçok resmî kurumla birlikte müftülük de lağvedilmiş, açıkta kalan Mahmud Kâmil Efendi yeni kazâ olan Baskil'e müftü olarak gönderilmiş, vefâtına kadar buradaki vazifesine devam etmiştir. Alefdârzâdeler Harput'un ilimle meşgul olan âilelerinden biridir. Mahmud Kâmil Efendi bu âilenin son din âlimidir. Tebliğimizde bu zâtı sülâlesi, doğumu, tahsili, icâzeti, müftülük dışındaki resmî görevleri, Harput ve Baskil'de yaptığı müftülükleri, çocukları vs. yönleriyle inceleyeceğiz. Devlet Arşivleri, Meşihat Sicil Dosyaları, Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi ve Elazığ Müftülüğü Sicil Arşivi'ndeki bilgi ve belgelere dayanarak Mahmud Kâmil Efendi'den bugüne Baskil'de müftülük yapmış kişilere de -müftülük yaptıkları yılları esas alarak- tebliğimizde yer vereceğiz. Bu sayede hem Harput'un önemli bir ulemâ âilesinin son din âlimini tanıtacak hem de Baskil müftülük tarihine kısa da olsa ışık tutmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Harput, Baskil, Alefdârzâde Ömer Fehmî, Alefdârzâde Mahmud Kâmil

Harput's Last, Baskil's First Müfti: Alefdarzade Mahmud Kamil Efendi

Abstract

When Harput became the district of Maʿmûretü'l-azîz in 1899, the administrative mechanism was reshaped, and the district governor and mufti had to be appointed here. At that time, the mufti were chosen by the notables of the people, the top three candidates who received the highest number of votes were reported to the Meşihat by the governor's office. The Meşihat generally appealed to the opinion of the governorship and appointed the candidate with the highest number of votes as a mufti. Harput people also chose the scholar

[*] Doç. Dr., Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Türk-İslam Edebiyatı Anabilim Dalı öğretim üyesi. (karatasahmed@gmail.com)

Ömer Fehmî Efendi, who is known as “Alefdârzâde”, the mufti approved this choice and made his appointment. Thus, Ömer Fehmî Efendi, the first mufti of the Harput accident, continued his duty until February 3, 1916 when he passed away. After his death, his son Mahmud Kamil Efendi became the mufti of Harput in the same way. When Harput, whose population has been decreasing day by day, turned into a district in 1926, mufti was abolished along with many official institutions. Mahmud Kamil Efendi was sent to the new district, Baskil, as a mufti and continued his duty here until his death. Alefdarzade family is one of Harput’s families dealing with science. Mahmud Kamil Efendi is the last member of this family dealing with religious sciences. In this paper, we will provide information about Mahmud Kamil Efendi’s family, education, official duties and children. And in this paper, we will briefly give information about the people who have been mufti in Baskil based on many official documents.

Keywords: Harput, Baskil, Alefdarzade Ömer Fehmi, Alefdarzade Mahmud Kamil

Giriş

Çok eski bir yerleşim yeri olan Harput’un XIX. asrın ikinci yarısından itibaren eteklerindeki ovaya göç vermesi ile orada Maʿmûretü’l-azîz adıyla yeni bir şehir kurulmuş, vilâyet merkezi ve diğer resmî kurumların buraya taşınmasıyla Harput vilâyet olma vasfını yitirmiş ve 1899’da Maʿmûretü’l-azîz’e bağlı bir kazaya dönüşmüştür. Bu dönüşümle birlikte idârî işleyiş de yeniden şekillendiğinden Harput’a bir müftü tayin edilmesi gerekmiştir. O devirde müftüler halkın ileri gelenleri tarafından oylama usulüyle seçilmekte, en çok oy alan ilk üç aday valilik tarafından -çoğunlukla kanaat ızhârıyla birlikte- Meşîhat’e bildirilmekte, Meşîhat de genelde en çok oy alanı müftü tayin etmekteydi. Harputlular da sevip saydıkları “Alefdârzâde” namıyla bilinen müderris Ömer Fehmî Efendi’yi müftü seçmişler, Meşîhat bu seçimi onaylayarak onun tayinini gerçekleştirmiştir. Böylece Harput kazasının ilk müftüsü olan Ömer Fehmî Efendi vefât ettiği 3 Şubat 1916’ya kadar bu vazifesini sürdürmüştür. Onun vefâtını müteâkip yine aynı usulle oğlu Mahmud Kâmil Efendi Harput müftüsü olmuştur. Göç sebebiyle sürekli nüfûsu azalan Harput 1926’da kazadan nâhiyeye dönüşünce kaymakamlık başta olma üzere birçok resmî kurumla birlikte müftülük de lağvedilmiş, Mahmud Kâmil Efendi ise yeni kazâ olan Baskil’e yine müftü olarak gönderilmiş, vefâtına kadar buradaki vazifesine devam etmiştir. Tebliğimizde bu zâtı çeşitli yönleriyle incelemeye çalışacağız.

1) Alefdârzâde Âilesi

a) Mahmud Kâmil Efendi’nin Dedeleri ve “Alefdâr” Künyesinin Kaynağı

Alefdârzâde âilesi hakkında en teferruatlı bilgileri Mahmud Kâmil Efendi’nin babası Hâfız Ömer Fehmî Efendi’nin 27 Recep 1328/ 4 Ağustos

1910'da kaleme aldığı Meşîhat Arşivi'ndeki terceme-i hâl varakasında ve İshak Sunguroğlu'nun *Harput Yollarında* adlı eserinde bulmaktayız. Ömer Fehmî Efendi babasının Hâfız Veliyyüddin Efendi, dedesinin de Hâfız Ömer Efendi olduğunu beyân etmektedir. Terceme-i hâl varakasına yazdığı "*Pederimin ceddi Hâfız Ömer Efendi on sekiz sene Harput kasabası niyâbet-i şer'iyyesinde bulunduğu yedimizdeki evrâk-ı mahfûzadan anlaşılmaktadır.*" şeklindeki cümlesinden[1] dedesinin on sekiz sene Harput kadılığı yaptığını öğrenmiş oluyoruz.[2] Dede Hâfız Ömer Efendi yine Ömer Fehmî Efendi'nin kaydına göre kadılık dışında eğitim ve öğretim faaliyetiyle meşgul olmuştur. Harputluların "Hâfız Veli Efendi" diye çağırdıkları oğlu Veliyyüddin Efendi'yi Harput medreselerinde okutmuş, ona hâfızlık yaptırmıştır.

Veliyyüddin Efendi ilmî icâzetini aldıktan sonra Kurşunlu Camii civarındaki bir ilk mektepte kırk beş yıl boyunca hocalık yapmış, yüzlerce talebe yetiştirmiştir. Ömer Fehmî Efendi bu bilgileri bize "*Ceddim neşr-i ulûm ve tedrîsâtla meşgûl olmuşsa da pederim icâzet-i ilmiyyesinden sonra kırk beş sene mütemâdiyen mekteb-i ibtidâî mu'allimliğinde bulunarak evlâd-ı vatana hizmet etmiş[tir].*" şeklindeki cümlesiyle vermektedir.[3]

Dede Hâfız Ömer Efendi'nin ismini bilemediğimiz babası Yeniçeri askerlerine verilen "ulûfe"den[4] aldığı için "ulûfedâr" olarak anılmış, çocukları da "Ulûfedârzâde" nâmıyla bilinmişlerdir. Âile zaman içinde artık bu nâmla anılır olmuştur. "Ulûfedârzâde", Harputluların dilinde "Alefdarzâde" veya "Alafdarzâde"ye dönüşmüş, kayıtlara da bu söyleyişle girmiştir. Nitekim Ömer Fehmî Efendi bu bilgileri verirken "Ulûfedârzâde" yerine "Alefdârzâde" şeklindeki imlâyı tercih etmektedir: "*En büyük ceddim yeniçeri asâkirinin kayden ulûfedârı bulunduğundan şöhretim 'Alefdârzâde'lik ile teşehhür etmişdir.*"[5]

Öte yandan İshak Sunguroğlu "yulaf, hayvan yemi" mânâsındaki "alef" kelimesinden hareketle "alefdâr"ın "hayvan yemi satan" kişi olduğunu, Hâfız Veli Efendi'nin babası Ömer Efendi'nin de yem sattığını

---

[1] İstanbul Müftülüğü Meşîhat Arşivi, dosya nr. 2669/4-01.

[2] Alıntıladığımız cümledeki "pederimin ceddi" ibâresi her ne kadar "babamın dedesi" anlamına gelmekteyse de bunun bir zuhul olduğunu, Ömer Fehmî Efendi'nin babasının babasını kasdettiğini düşünüyoruz. Nitekim bizzat âileyle görüşerek onlardan bilgiler almış olan İshak Sunguroğlu da Ömer Efendi'nin Veli Efendi'nin babası olduğunu kaydetmektedir. (İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1959, II, 420.)

[3] Meşîhat Arşivi, dosya nr. 2669/4-01.

[4] Arapça "Yulaf, yem" anlamındaki "alef" kelimesinden türeyen ulûfe, Osmanlı'da önce sipahi (süvari) askerlerin hayvanlarına verilen yem parası mânâsını ifade ederken sonra askerlere, bir kısım devlet mensuplarına ve ilmiye ricâline üç ayda bir verilen maaş anlamında kullanılmıştır. (bk. M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,* Milli Eğitim Basımevi, 3. Baskı, İstanbul, 1983, III, 544; *Asırlar Boyu Tarihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük* [haz. İlhan Ayverdi- Ahmet Topaloğlu], Kubbealtı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2008, III, 3276.)

[5] Meşîhat Arşivi, dosya nr. 2669/4-01.

kaydetmektedir.[6] Ancak yukarıda torun Ömer Fehmî Efendi'nin açıkça ifade ettiği üzere Ömer Efendi Harput kadısıdır ve müderristir, yem satmakla uğraşmamıştır. Ömer Fehmî Efendi'nin torunu Münip Gökalp Bey de Sunguroğlu'na gönderdiği mektupta dedesinin bilgilerini teyid ve tekrar etmektedir. Buna rağmen Sunguroğlu "Ulûfedâr" yerine "Alefdâr" demeyi tercih ettiğini "*Bizim nesil hattâ bizden evvelkiler de evvelki [Alefdâr] soyadını kabullenmişlerdir. Bilmem ki şimdi 'Ulûfedâr' desek o kıymetli fânileri, o nur yüzlü Alefdârzâdeleri karşımızda görebilecek miyiz ve kimseye tanıtabilecek miyiz?*" cümleleriyle vurgulamaktadır.[7]

Sunguroğlu'nun Harput Sarahatun mahallesinde oturan Deli Emoş'tan bahsederken aktardığı şu anekdot Harputluların bir kısmının da bu âilenin vaktiyle hayvan yemi sattığını zannettiklerini göstermektedir:

Emoş Hanım bütün Harput ailelerini isimleriyle, cisimleriyle tanır ve kapılarını çalar ve her evde de hürmet görür, hatırı sayılırdı… İnsanları bir tenkid edişi vardı ki cidden hem yerinde hem de işitilmemiş derecede nükteli ve mânâlı idi… Bundan başka oldukça ictimâî mevki sahibi üç zâtı birden hicvetmesi vardı ki derin mânâlar taşırdı. Bir tesâdüf eseri olarak memleketin müftüsü, kadısı ve belediye reisi hep Harputlu olarak vazife başında bulunuyorlardı. Üçü de faziletli ve iyi insanlardı. Fakat bunların vazife ve salâhiyetlerinde ve çarşı pazar düzen ve temizliğinde ne kusurlar görmüştür ki ağzını açmış 'Ne olacak! Alefdârdan müftü, bakkaldan belediye reisi, saraçtan kadı olursa bu memleketten artık hayır beklenir mi?!' diye diye bütün çarşı pazarı dolaştığını da hatırlıyorum.[8]

Büyük dede Hâfız Ömer Efendi'nin ne zaman vefât ettiğini bilmiyoruz. Devlet Arşivlerindeki bir belgeden 1228/1813'te sağ olduğu anlaşılmaktadır.[9] Kaynaklarda Veli Efendi'nin de vefât tarihi hakkında malumât yoktur. Ancak geçen yıl mezar ve mabed ziyareti için Harput'a çıkarken yolun alt tarafındaki Duâ Tepesi denilen mevkide her nasılsa şimdiye kadar sağlam kalabilen mezarlardan birkaçının Alefdârzâdelere âit olduğunu tesâdüfen gördük. Bu mezarlardan biri de Hâfız Veli Efendi'ye aittir. Mezar taşındaki tarihe bakılacak olursa Veli Efendi 1312/1894-1895 tarihinde vefât etmiştir. Bu durumda onun yaşadığı devri 1764'e kadar götüren İshak Sunguroğlu tahmininde yanılmıştır.

---

[6] Sunguroğlu, Veli Efendi'nin babasına ilmiyeden olmadığı gerekçesiyle "Ömer Efendi" yerine "Ömer Ağa" demektedir. (Sunguroğlu, *a.g.e.*, II, 420.)

[7] Sunguroğlu, *a.g.e.*, II, 418.

[8] Sunguroğlu, *a.g.e.*, IV, 340-341.

[9] T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), TS.MA.E., 5/1 (10 Muharrem 1228/ 13 Ocak 1813 tarihli belge).



Mahmud Kâmil Efendi'nin dedesi Hâfız Veliyyüddin Efendi'nin mezarı. "Hüve'l-Hallâku'l-Bâki. Alefdârzâde merhûm ve mağfûr Hâfız Veliyyüddîn Efendi'nin rûhuna Fâtiha. Sene 312 [1894-1895]"

b) Mahmud Kâmil Efendi'nin Babası Ömer Fehmî Efendi

Veli Efendi ve eşi Firdevs Hanım'ın çocuklarının sayısı hakkında bilgimiz yoksa da Hâfız Ömer Fehmî Efendi'nin onların oğlu olduğunu biliyoruz. Terceme-i hâl varakasına kaydettiği bilgilere göre Ömer Fehmî Efendi Teşrîn-i Sânî 1258'de (Kasım-Aralık 1842) Harput'un Hocamescid Mahallesi'nin Hocapınarı Sokağı'nda bulunan 6/1 numaralı evde doğmuş ve orada yaşamıştır.[10] 1270/1854-1855'te Harput vilâyeti eski müftüsü Ömer Naîmî Efendi'den (ö. 1882) ders almaya başlamış,[11] Ömer Naîmî Efendi gözlerindeki rahatsızlık sebebiyle ders veremez hâle gelince 1 Muharrem 1275/ 11 Ağustos 1858'de oğlu Abdülhamid Hamdî Efendi'nin (ö. 1902) müderrisliğini yaptığı Cevheriyye Medresesi'ne kaydolmuş, Hamdî Efendi'nin Kâmil Paşa Medresesi müderrisi olmasıyla birlikte 15 Safer

[10] Meşîhat Arşivi, dosya nr. 2669/4-01, 03.
[11] Sunguroğlu, *a.g.e.*, II, 420.

1278/ 22 Ağustos 1861'de bu medreseye geçmiş ve ondan aralıksız yirmi beş sene tahsil görerek 1300'de (1882-1883) icâzet almıştır.

Aynı zamanda Şâzeliyye tarîkatinin mürşidlerinden olan Abdülhamid Hamdî Efendi, Ömer Fehmî Efendi'ye bu tarikatin Cezûliyye kolunun kurucusu Şeyh Cezûlî'nin (ö. 870/1465) derlediği *Delâilü'l-hayrât* isimli salavât mecmuasını okuması hususunda da icâzet vermiştir.[12]

Türkçe, Arapça, Farsça konuşup yazabilen, nesih, rikʿa ve taʿlîkte mâhir olduğundan kırk civarı mushaf-ı şerîf ve diğer kitapları istinsâh eden, yüzden fazla talebeye hat icâzeti veren Ömer Fehmî Efendi bir de nasihat kitabı kaleme almıştır.[13]

Ömer Fehmî Efendi'nin resmî vazifeleri ise kısaca şunlardır:

1 Safer 1305/ 19 Ekim 1887'de Kurşunlu Camii'ne bağlı İsmâiliyye Medresesine (Çötelizâde İsmâil Ağa) müderris olmuş ve bu vazifesini uzun yıllar sürdürmüştür. Terceme-i hâlini yazdığı 1328/1910'da bu medresede hâlen vazifesine devam ettiğini belirttiğine göre en az yirmi üç yıl müderrislik yapmıştır.

1320/1902'de Harput kazasının Evkâf Komisyonu Başkanlığına getirilmiş, buradaki görevini uzun bir müddet fahrî olarak sürdürmüştür.

9 Cemâziyelevvel 1322/ 22 Temmuz 1904'te dönemin Maʿmûretü'l-azîz vâlisi Hasan Bey ve merkez nâibi Safvet Bey'in Dâhiliye Nezâreti'ne *"... Harput kazâsı müftîliğine de ulemâdan Alefdârzâde Hâfız Ömer Efendilerin ta'yîn buyurulması muvâfık-ı maslahat olacağı ma'rûzdur.*" şeklindeki arzları üzerine[14] 25 Cemâziyelevvel 1322/ 7 Ağustos 1904'te Harput müftülüğüne maaşsız olarak tayin edilmiş,[15] beş yıl bu makamda fahriyyen vazife yaptıktan sonra 1908'deki tensîkât kanununu müteakip[16] ataması

[12] Bu icâzetnâme Diyanet İşleri Başkanlığı Merkez Kütüphanesinde (Ankara) bulunmaktadır (Demirbaş nr. 06523/1).

[13] Meşîhat Arşivi, dosya nr. 2669/4-01. Ömer Fehmî Efendi kitabını bastırma imkânı bulamamıştır.

[14] BOA, DH. ŞFR., 330/82-01-02.

[15] İshak Sunguroğlu Ömer Fehmî Efendi'nin müftü olmadan önce rüyasında zurna çaldığını gördüğünü, hocası Abdülhamid Hamdî Efendi'ye mürâcaat ederek ondan bunu tabir etmesini istediğini, Abdülhamid Hamdî Efendi'nin de "Bu rüya senin yakında müftü olacağına işârettir." dediğini ve çok geçmeden de Ömer Fehmî Efendi'nin müftü olduğunu yazmaktadır. (Sunguroğlu, *a.g.e.,* II, 421) Abdülhamid Hamdî Efendi'nin bir ay kadar süren ağır bir hastalığın ardından 3 Safer 1320/ 12 Mayıs 1902'de vefât ettiği göz önünde bulundurulduğunda böyle bir rüyâ görülmüş ve bunun tevili yapılmışsa aradan en az 2,5 yıla yakın zaman geçmiş olması gerekmektedir.

[16] Terim anlamı "kadro düzenlemesi yapmak" olan tensîkât Osmanlı'nın son döneminde bilhassa mâlî yılbaşı yaklaşırken bütçe denkliğini sağlamak gâyesiyle zaman zaman başvurulan bir yöntemdir. 24 Temmuz 1908'de memurların hem maaşlarında hem de sayılarında azaltmaya gidilmiş, özellikle özensizce gerçekleştirilen işten çıkarmalar sebebiyle birçok kurum iş yapamaz hâle gelmiştir. Ömer Fehmî Efendi'nin müftülüğe resmen atanması bu karmaşa esnasında gerçekleşmiş ve kendisine maaş bağlanmıştır. (1909 ve 1910'da da devam eden tensîkât hükümleri ve bunların etkileriyle ilgili teferruatlı bilgiler için bk. Nursel

yenilenerek 20 Teşrîn-i Evvel 1325/ 2 Kasım 1909'da kendisine 400 kuruş maaş bağlanmıştır.[17]

Ömer Fehmî Efendi Sunguroğlu'nun beyânına göre Harput müftüsüyken Kurşunlu Câmii'nin imâmet ve vâizliğini de yürütmüştür.[18] 1915'te yaşı 75'e ulaştığı için zorunlu olarak emekliye ayrılacakken Harput İdâre Meclisi ve Vâlilik tarafından Meşîhat'e gönderilen yazılarda yaş hadlerini doldurmuş müftülerin eğer ilmî kifâyetleri tam, akıl ve beden sağlıkları yerindeyse Meşîhat'in muvâfakatıyla görevlerine devam edebileceklerine dair kanun maddesi hatırlatılmış ve Ömer Fehmî Efendi'nin ilmen, aklen, bedenen iyi olması, Harput'ta "*bu makama tercih edilecek bir zât bulma*" imkânının da henüz olmaması hasebiyle memuriyetini sürdürmesi istenmiştir.[19] Devrin Şeyhülislâmı Mustafa Hayri Efendi bu talebi kabul ederek teklifini 23 Şubat 1330/ 8 Mart 1915 tarihli yazıyla Sadâret'e arz etmiş, Sadâret'in muvâfakatıyla Ömer Fehmî Efendi'nin iki yıl daha bu vazifede kalması uygun görülmüş,[20] ayrıca o sıralar Maʿmûretü'l-azîz'de uzun bir süredir devam eden vilâyet müftülüğüyle ilgili kriz çözülene kadar buraya da vekâlet etmesi kararlaştırılmıştır.[21]

Ömer Fehmî Efendi bu vazifelerini sürdürürken 21 Kânûn-ı Sânî 1331/ 3 Şubat 1916'da 75 yaşında vefât etmiş, Harput'a babasının yanına defnedilmiştir. Yapılan müftülük seçimleri sonucu Meşîhat tarafından Maʿmûretü'l-azîz merkez müftülüğüne Abdülhamid Hamdî Efendi'nin oğlu Harput Yusuf Kâmil Paşa Medresesi müderrisi Mehmed Kemâleddin Efendi (ö. 1936), Harput müftülüğüne de Ömer Fehmî Efendi'nin oğlu Mahmud Kâmil Efendi atanmıştır.

Fizikî ve şahsî hususiyetlerinin sıralandığı mazbataya göre Ömer Fehmî Efendi orta boylu, elâ gözlü, buğday tenli ve alâmet-i fârikası tam bir zâttı.[22] Sunguroğlu da onun için "*…zayıfça, orta boylu, mavi gözlü, ak sakallıydı. Nurânî bir çehresi vardı. Çok munis, konuşması da hareketi gibi çok sâkin ve tatlıydı. Herkes onu sever ve ona hürmet ederdi.*" demektedir.[23]

Ömer Fehmî Efendi'nin bütün çocukları hakkında bilgimiz yoktur; fakat aşağıda âilenin maîşetiyle ilgili belgede görüleceği üzere kalabalık bir nüfûsa sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Manav, "II. Meşrutiyet'te Abdülhamid Dönemi Kadrolarının Tasfiyesi ve Tekaüd Sandıkları", *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* II/1 [Haziran 2017], s. 240-260.)

[17] Meşîhat Arşivi, dosya nr. 2669/4-15.

[18] Sunguroğlu, *a.g.e.,* II, 421.

[19] Meşîhat Arşivi, dosya nr. 2669/4-05.

[20] BOA, BEO, 4343/325689/1-2; MV. 197/4-1; Meşîhat Arşivi, dosya nr. 2669/4-19.

[21] Meşîhat Arşivi, dosya nr. 2669/4-18; Ahmet Karataş, "Arşiv Vesîkalarına Göre Maʿmûretü'l-azîz (Elazığ) Vilâyetinde 1890'larda Başlayıp 1916'ya Kadar Devam Eden Müftülük Krizi", *İslâmî İlimler Dergisi,* 14/2 (Çorum 2019), s. 219.

[22] Meşîhat Arşivi, dosya nr. 2669/4-3.

[23] Sunguroğlu, *a.g.e.,* II, 421.



Mahmud Kâmil Efendi'nin babası Hâfız Ömer Fehmî Efendi'nin kabri.
"Hüve'l-Bâki. Harput müftî-i fâzılı Hâfız Ömer Fehmî Efendi'nin rûhuna Fâtiha.
Sene 334 [1916]"

2) Mahmud Kâmil Efendi'nin Doğumu ve Tahsil Hayatı

Mahmud Kâmil Efendi bizzat yazdığı terceme-i hâl varakası ile nüfus memurluğu tarafından doldurulan mazbataya göre Ömer Fehmî Efendi ve Mü'mine Hanım'ın oğlu olarak 15 Safer 1281/ 20 Temmuz 1864'te Harput'ta doğmuş,[24] buranın Hocamescid Mahallesi, Hocapınarı sokağında bulunan 6/3 numaralı evde ikâmet etmiştir.

15 Nisan 1332/ 25 Nisan 1916'da hazırladığı söz konusu terceme-i hâl varakasında ecdâdının bütünüyle ilim ehlinden oluştuğunu "*Ecdâdımın*

[24] Meşîhat Arşivi, dosya nr. 3727-2/1-3. Elazığ Müftülüğü sicil arşivi memurlarınca oluşturulan dijital kimlik belgesinde Mahmud Kâmil Efendi'nin anne adı "Maariye", doğum tarihi 01.07.1865 şeklinde kayıtlıdır. Sunguroğlu ise onun doğum tarihini r. 1285, m. 1869 olarak vermektedir. Mahmud Kâmil Efendi'nin kendi kaydını esas alacağımıza göre bu bilgilerin doğru olmadığını söyleyebiliriz.

kâffesi meslek-i celîl-i ilme intisâb ve ulûm-ı âliyyeyi iktisâbla temeyyüz etmiş[tir]" cümlesiyle vurgulamaktadır.[25]

Temel bilgileri dedesi Veliyyüddin Efendi'den, medrese tahsilini babası gibi Yusuf Kâmil Paşa Medresesi'nde Abdülhamid Hamdî Efendi'den almıştır. On yedi sene süren bu tahsili müteâkip 13 Şabân 1312/ 9 Şubat 1895'te aralarında Abdülhamid Hamdî Efendi'nin çocukları Mehmed Said ve Kemâleddin Efendilerin de bulunduğu on beş arkadaşıyla birlikte Sarahatun Camii'nde yapılan gösterişli bir törenle kendisine icâzetnâme verilmiştir.[26] Farsça'yı da Abdülhamid Hamdî Efendi'nin amcası Hâfız Mahmud Vahdî Efendi'den (ö. 1310/1892) öğrenmiştir.

Mahmud Kâmil Efendi Türk ve Fars edebiyatıyla meşgul olmuş, Osmanlı Türkçesi'nin kolaylıkla öğrenilmesi için *Muallim-i İmlâ* adını verdiği bir kitap hazırlamış, fakat bunu neşretme imkânı bulamamıştır.

3) Resmî Vazifeleri

a) Müftülük Dışındaki Vazifeleri

Mahmud Kâmil Efendi, babasının müftülüğe tayin edilmesinden itibaren ona yardımcı olmaya başlamış, bu yardımı onun vefâtına kadar sürdürmüştür. Hattâ babasının iyice yaşlandığı son döneminde bütün işleri kendisi yürütmüştür. Kezâ babası gibi o da İsmâiliyye Medresesi'nde uzun müddet müderrislik yapmıştır. Sunguroğlu onun müderrislik hayatından bahsederken "…*Kurşunlu camideki medreselerinde babasının odasının karşısında bir odası vardı, bu odada oturur ve ekseri vakitlerini mütâlaaya hasrederdi*." demektedir.[27]

1318-1319/1902-1903'te Maʿmûretü'l-azîz İdâdî muallimi olmuş, 1321/1904'te Maârif Nezâreti'nin açtığı imtihânı kazanarak aynı okulda dinî ilimler ile Türkçe, Arapça ve Farsça hocalığı yapmaya başlamış, bu okul Harput Mekteb-i Sultânîsine dönüştürülünce 1911'den itibaren burada Farsça hocalığını yürütmüş, vekâleten de Arapça derslerine girmiştir.

27 Mart 1320/ 9 Nisan 1904'te Harput Meclis İdâresi'ne azâ seçilmiş, 10 Haziran 1322/ 23 Haziran 1906'ya kadar bu görevi yürütmüştür. Harput İdâre Meclisi Heyeti'nin hazırladığı mazbataya göre bu görevi esnasında canla başla çalışmış, işine çok ihtimâm göstermiştir. Mahmud Kâmil Efendi Ahz-ı Asker Aʿzâlığı da (askere alım üyeliği) yapmış, Yemen'e sevkedilen askerler için yardım toplanması ve bunların muhâfazası hususunda üstün başarı sergilemiştir.[28] Harput Meclis İdâresi'nde iki sene iki ay on üç gün

[25] Meşîhat Arşivi, dosya nr. 3727-2/1.

[26] Sunguroğlu, *a.g.e.,* II, 160. Sunguroğlu bu tarihi 1894 olarak vermekteyse de gerek Mahmud Kâmil gerekse Kemâleddin Efendilerin icâzetnâmelerindeki tarih ve kendi beyânları 1895 tarihini teyid etmektedir.

[27] Sunguroğlu, *a.g.e.,* II, 421.

[28] Meşîhat Arşivi, nr. 3727-2/2.

süren vazifesinden sonra Tahrîr-i Cedîd'in ikinci komisyon başkanlığını üstlenmiş,[29] bu görevinde de gösterdiği başarıyla göz doldurmuştur.

1913'te itibâren Harput Evkâf Komisyonu başkanlığına getirilmiş ve bir müddet bu vazifeyi ifâ etmiştir.

1924'te Harput İmam Hatip Mektebi'nde hocalık yapmaya başlamıştır.[30]

Mahmud Kâmil Efendi terceme-i hâl varakasında değinmese de Sunguroğlu'nun kaydına göre Harput'ta eğitimin tamamen Fransızca yapıldığı Fransız kolej ve mekteplerinde Türkçe hocalığı yapmıştır. Sunguroğlu, Mahmud Kâmil Efendi'nin kibâr bir zât olduğu için papazlar tarafından çok sevildiğini ve kendisine hürmet edildiğini yazmaktadır.[31]

Mahmud Kâmil Efendi'ye ayrıca 1314/1896'da Anadolu Müfettiş-i Umûmîsi Yâver Ekrem Şâkir Paşa'nın teklifiyle Meşîhat tarafından Edirne Ruûsu pâyesi verilmiştir.

b) Müftülükleri

Ömer Fehmî Efendi 3 Şubat 1916'da vefât edince Harput kazâsının münhal kalan müftülük makamı için seçim yapılmıştır. Harput ulemâ ve eşrâfından oluşan 44 kişinin katıldığı seçimde Mahmud Kâmil Efendi 19, Beyzâde Hacı Bahaddin Efendi 13, Çorbacızâde Mustafa Efendi 12 oy almışlardır. Harput İdâre Meclisi ve Maʿmûretü'l-azîz vâliliği seçim sonuçlarını Meşîhat'e göndererek Mahmud Kâmil Efendi'nin "*ahlâk-ı hamîde ile muttasıf* (güzel ahlâkla donanmış)" ve "*kifâyet-i ilmiyyesi hasebiyle ez-her cihet ahrâ görülmüş* (ilmî yeterliliği sebebiyle her açıdan münâsip görülmüş)" olduğundan müftülüğe atanmasını istemişlerdir.[32] Hattâ Maʿmûretü'l-azîz Evkâf Müdürü Ahmed Kuddûsi Bey Meşîhat'e yolladığı 12 Nisan 1332/ 25 Nisan 1916 tarihli yazıda Mahmud Kâmil Efendi'nin seçimden açık arayla birinci geldiğini vurgulamanın yanısıra onun zaten babasının yaşlılığından dolayı uzun müddettir müftülük işini fiilen yürüttüğünü, Evkâf Komisyonu reisiyken çok hayırlı işler yaptığını, güzel ahlâklı, güvenilir, iffet ve istikâmet sâhibi bir zât olduğunu belirtmiş, Harput müftülüğüne tayin işlemlerinin tamamlanmasını istirhâm etmiştir. Meşîhat'ten gönderilen 11 Recep 1334/ 14 Mayıs 1916 tarihli yazıyla da Mahmud Kâmil Efendi resmen Harput kazâsı müftüsü olmuştur.

Harput kazâ olma vasfını kaybedip 1926'da nâhiyeye dönüştürülünce başta kaymakamlık ve müftülük olmak üzere müstakil resmî makamlar ilgâ

[29] Tahrîr komisyonu nüfus, kadastro ve vergi işlemleriyle ilgili araştırmaların yapılıp zabıtların tutulduğu komisyondur.

[30] Bu görevlendirmeden Müftü Kemâleddin Efendi bir mektubunda bahsetmektedir. (Şark İstiklâl Mahkemesi Arşivi, belge nr. IM_T12_K067_D610-1_G009_0008)

[31] Sunguroğlu, *a.g.e.,* II, 94, 421.

[32] Meşîhat Arşivi, dosya nr. 3727-2/15.

edilmiştir. Aynı yıl Elaziz'e bağlı Baskil kazâsı kurulunca da[33] 4 Ağustos 1926 tarihi itibariyle oranın müftülüğü kendisine verilmiştir. Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu gereği 1924'te medreseler kapatıldığı için müderrislik yapamayan, İmam Hatip Mektebi lağvedildiğinden buradaki hocalığını sürdüremeyen Mahmud Kâmil Efendi yegâne maîşet kapısı olan Baskil müftülüğünü kabul ederek oraya yerleşmiş ve ömrünün sonuna kadar bu vazifede kalmıştır.[34]

4) Vefâtı ve Mezarı

Mahmud Kâmil Efendi Elazığ Müftülüğündeki resmî arşiv kayıtlarına göre 28 Şubat 1930'da vefât etmiş, üç buçuk yıl süren müftülüğü de bu sebeple sona ermiştir.[35] Sunguroğlu'nun kaydına göre ise 1935'te, 66 yaşındayken vefât etmiştir.[36] Bu durumda Baskil'de dokuz yıl müftülük yapmış olması gerekmektedir. Aşağıda görüleceği üzere mezar taşında vefât tarihinin yazılı olduğunu düşündüğümüz kısım maalesef betona gömülmüştür. Âile, Soyadı Kanunu (1934) icâbı "Gökalp" soyadını almıştır. Mezar taşındaki "Gökalp" kaydı onun Soyadı Kanunu'ndan sonra vefât ettiğine işâret olabilir.

Mahmud Kâmil Efendi Baskil'de vefât etmiş, na'şı Harput'a getirilerek babası ve dedesinin yanına defnedilmiştir.[37]

Meşîhat Arşivi'nde bulunan mazbataya göre Mahmud Kâmil Efendi orta boylu, elâ gözlü, buğday tenli, zarif, kibâr, munis bir zâttı ve tek eşliydi.[38]

[33] http://www.baskil.gov.tr/tarihce [Erişim: 11.11.2019]
[34] Sunguroğlu, *Harput Yollarında,* II, 421.
[35] bk. Elazığ Müftülüğü Mahmud Kâmil Efendi sicil dosyası.
[36] *a.g.e.,* II, 421.
[37] Süleyman Yapıcı'nın hazırladığı *Harput: Bir Havza Kültürünün Manevi Hüviyeti Âlim-Müellif ve Mutasavvıfları* adlı eserde Mahmud Kâmil Efendi'nin Baskil kazâ kabristanına defnedildiği yazılıysa da bu bilginin doğru olmadığı mezar tespitimizle ortaya çıkmıştır. (bk. *a.g.e.,* Elazığ Belediyesi Yayınları, 2. Baskı, Elazığ, 2015, II, 578).
[38] Meşîhat Arşivi, dosya nr. 3727-2/3.



Mahmud Kâmil Efendi'nin Harput'taki mezarı. Mezar taşında bugünkü harflerle şunlar yazılıdır: "Yâ Gaffâr. Harput Müftîsi Ulufedaroğlu Mahmut Kâmil Gökalp'ın Ruhuna [Fâtiha …]"



En az üç nesil bir arada (baş cephe). Solda Veliyyüddin Efendi, ortada Ömer Fehmî Efendi, sağda Mahmud Kâmil Efendi'nin mezarları. (Ömer Fehmî Efendi'nin mezarında bulunan ikinci taşa bugünkü harflerle hakkedilmiş yazı "Ulûfedârzâde" kelimesi dışında okunamamaktadır.)



Aynı mezarların ayak cephesinden görünümü. Solda Mahmud Kâmil Efendi, ortada Ömer Fehmî Efendi, sağda Veliyyüddin Efendi'nin mezarları. Mezarların yakın geçmişte beton dökülerek belirgin hâle getirildikleri anlaşılmaktadır.

5) Çocukları

Alefdârzâdelerle ilgili malumâtı bu âilenin bazı fertleriyle görüşerek eserine alan İshak Sunguroğlu Mahmud Kâmil Efendi'nin iki çocuğundan bahsetmektedir. Bunlardan biri Ziraat Bankası'nın Elazığ ve Sivas şubelerinde memur olarak çalışıp emekliye ayrılan Münip Gökalp,[39] diğeri Harputlu Albay Mehmet Arif Seyhun'un (1884-1954) ikinci hanımı Nadire Seyhun'dur.[40] Münip Gökalp'in çocukları arasında bilgi sahibi olduğumuz tek kişi dünyanın sayılı beyin cerrahlarından Prof. Dr. Hamit Ziya Gökalp'tir. 1929 yılında Elazığ'da doğan, akademik çalışmalarına GATA'da başlayıp ihtisâsını Amerika'da sürdüren, bir müddet sonra yeniden GATA'ya dönen, bilâhere Ankara Üniversitesi'nde uzun yıllar görev yapan Hamit Ziya Gökalp Bey hâlen hayatta olup dört çocuk babasıdır. Nadire Hanım'ın ise Müşerref (kız), Yüksel (kız), Zafereddin Sacid ve Ömer Galib Şerafeddin isimli çocukları vardır.[41]

---

[39] Münip Bey hakkında daha teferruatlı bilgilere ulaşamadık. Sunguroğlu Alefdârzâde âilesini "munîs, kibâr, sakin, tatlı" gibi tabirlerle tanıtırken Münip Bey'in oğlu Prof. Dr. Hamit Ziya Gökalp bir röportajında babasının "çok sert ve disiplinli" olması sebebiyle ondan ödü kopacak kadar korktuğunu belirtmektedir. (Serdal Kanuncu, "Kendini İnsana Adayan Bir Hekim", *Hekim Postası,* Şubat 2008, s. 16.)

[40] Sunguroğlu, *Harput Yollarında,* II, 418-419, 429-430. Nadire Hanım'ın Arif Bey'in ikinci hanımı olduğu bilgisi Arif Bey'in hâtıratında kayıtlıdır (bk. Mehmet Arif Seyhun, *Katıldığım Dört Savaş ve Yaşam Öyküm* [haz. Müşerref Seyhun], Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s. 140.)

[41] Seyhun, *a.g.e.*, s. 140.

Mahmud Kâmil Efendi'nin damadı Arif Bey, 1905'te Harp Okulu'ndan mezun olduktan sonra mülâzım-ı sânî (asteğmen) olarak Dersim Sancağı'nın Çemişgezek kazasına tayin edilmiş, 1912'de Balkan Savaşı'na katılmış, 1914'te yüzbaşı sıfatıyla ilk hanımı, kayınvâlidesi ve küçük kızıyla birlikte Yemen'e gitmiş, yolda kızını, Yemen'de hanımını ve kayınvâlidesini kaybetmiş, çok zor geçen yılların ardından 1919'da İngilizlere esir düşmüş, serbest kaldıktan sonra İstiklâl Savaşı'nın sonuna kadar Garp cephesinde bulunmuş, İstiklâl Madalyası dahil olmak üzere birçok madalya ile taltif edilmiş bir tuğbaydır.[42] Savaş bittikten sonra 1922 yılında Harput'a izinli olarak gelip akrabası olan müftü Mahmud Kâmil Efendi'nin kızı Nadire Hanım'la ikinci evliliğini yapmıştır. Ârif Bey ve Nadire Hanım'ın çocuklarından Sacid Bey babası gibi askeriyeyi tercih etmiş, Şerafeddin Bey ise hâkimlik yapmıştır.



Müftü Mahmud Kâmil Efendi'nin kızı Nâdire Hanım (oturan), eşi Mehmed Arif Bey ve çocukları (Ankara 1945)[43]

[42] Tuğbay, tugay komutanlığı yapan albay demektir. Tuğbaylık rütbesi İstiklâl Savaşı sonrasında general ve amiral sayısının azalması sebebiyle meydana gelen komuta açığını kapamak üzere ihdâs edilmiştir.

[43] Seyhun, *a.g.e.*, s. 132.

6) Âilenin Maîşeti

Ömer Fehmî ve Mahmud Kâmil Efendiler müderrislik ve muallimlik gibi vazifeler yapmalarına, müftülük makamında bulunmalarına rağmen başka gelirleri olmadığından zaman zaman maîşet sıkıntısı çekmişlerdir. Maʿmûretü'l-azîz valisi Fehmî Bey'in 1906'da padişahın özel kalem müdürlüğü statüsünde sayılan Mâbeyn-i Hümâyun Başkitâbeti'ne gönderdiği arîzadaki istirhâmı Alefdârzâde âilesinin geçim sıkıntısını göstermektedir. Fehmî Bey yazısında güzel ahlâkına ve ilim yolundaki mücâdelesine şahit olduğu Ömer Fehmî Efendi'nin Harput müftülüğünü o sıralar fahriyyen yürüttüğü için resmî herhangi bir gelirinin bulunmadığını belirtmekte, kalabalık bir âileyi geçindirmeye çalışması ve ihtiyarlığı sebebiyle yardıma muhtaç olduğunu vurgulamakta, padişahın uygun görmesi hâlinde Maʿmûretü'l-azîz ve Harput belediyelerinin gelirlerinden aylık üç yüz kuruşun kendisine bağlanmasını istirhâm etmektedir. Söz konusu yazı şöyledir:

Maʿmûretü'l-azîz Vilâyeti Mektûbî Kalemi

Bihî

Mâbeyn-i Hümâyûn Cenâb-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesine

Devletlü efendim hazretleri,

Mehâsin-i sülûk u sîreti ve ilm-i şerîfe hıdmeti hasebiyle asr-ı güzîn-i diyânet-karîn-i hilâfet-penâhînin tecelliyât-ı kerâmât-beyyinâtına hâdim ve dîn-i mübîn-i Ahmedî'nin "Ulemâü ümmetî ke-enbiyâi benî İsrâîl" hadîs-i şerîfine[44] *mâ-sadak olan Harput müftîsi Ömer Efendi dâʿîlerinin âilesi kesîr ve sinni müterakkî olduğu hâlde bir gûnâ medâr-ı maʿîşeti olmadığından sadaka-i ser-efser-i hazret-i zıllullâhî olmak üzere mûmâileyhin hakîkaten sezâ-vâr-ı terahhum olan şedâid-i zarûretini tehvîn zımnında vilâyetin belediyeleri vâridâtından şehrî üç yüz kuruşun tahsîsine müsâʿade-i âlî-i hazret-i hilâfet-penâhînin erzân buyurulması istidʿâsına cür'et eylerim. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.*

28 Muharrem 324 ve 10 Mart 322 [24 Mart 1906]

Maʿmûretü'l-azîz Vâlisi Bende Fehmî

Ömer Fehmî Efendi'ye belediyelerden aylık bağlanıp bağlanmadığını bilmiyoruz; fakat bu dilekçeden üç buçuk yıl sonra Harput müftülüğüne resmen atandığından kendisine müftülük maaşı tahsis edilmiştir. Müftülük maaşından başka bir geliri olmayan Mahmud Kâmil Efendi'nin de dönemin şartları gereği kıt kanaat geçindiğini tahmin ediyoruz.

[44] "Ümmetimin âlimleri İsrâiloğullarının peygamberleri gibidir." anlamına gelen bu söz hadis diye rivâyet edilmekteyse de bazı âlimlere göre aslı yoktur, bir kısmına göreyse zayıftır. (bk. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs amme'ştehere mine'l-ehâdîs alâ elsineti'n-nâs* [haz. Ahmed Kalâş], Dâru İhyâi't-Türâsi'l-İslâmî, Beyrut, 1351, II, 64.)

7) Mahmud Kâmil Efendi'nin Harput Müftülüğü Esnâsında Vilâyet Müftüsü Kemâleddin Efendi'yle İrtibatı

Mahmud Kâmil Efendi Harput'un nüfusunu hızla kaybettiği, her geçen gün viran bir şehir hâline dönüştüğü devirde müftülük yapmıştır. Bu sırada vilâyet müftüsü yakın dostu Kemâleddin Efendi'dir. Her ikisi medresede uzun süre birlikte okumuşlar ve yukarıda değindiğimiz üzere aynı gün icâzet almışlardır. Kemâleddin Efendi vilâyet müftülüğü vekâletini yürüten Ömer Fehmî Efendi'nin halefidir. Harput'ta ikâmet eden ve müftülükle birlikte Kâmil Paşa Medresesi müderrisliği vazifesini de sürdüren Kemâleddin Efendi müftü olduktan sonra da Maʿmûretü'l-azîz'e yerleşmemiş, Harput'ta ikâmete devam etmiştir. Onun kökü asırlar öncesine dayanan şöhretli bir ilim sülâlesinin ferdi olması, aldığı vazifeler, yazdığı eserler, yetiştirdiği talebeler, verdiği fetvâlar ile adından söz ettirmesi, özellikle dinî meselelerde Harputluların kendisine teveccüh göstermesini sağlamıştır. Bu sebeple Mahmud Kâmil Efendi Harput müftüsü olmasına rağmen Kemâleddin Efendi'nin gölgesinde kalmıştır. Kâmil Efendi'yi bu vazifesinde meşgul eden esas meseleler tayin, teftiş gibi idâri işlerdir.

Kemâleddin Efendi'nin çocukları Ömer Naîmî (ö. 1966) ve Abdülhamid Hamdî (ö. 1983) Beyler 1925'te Ankara'da bir yandan okuyup bir yandan memur olarak çalışmaya başlamışlardır. Kemâleddin Efendi onlara sık sık mektup yazarak hem yalnızlık ve gurbet ıztıraplarını hafifletmeyi amaçlamış, hem de Harput'ta olan biten meselelerden onları haberdâr etmiştir. Şeyh Said hâdisesinden (1925) sonra ilan edilen örfî idâre ve kurulan Şark İstiklâl Mahkemesi sebebiyle Harput ve civarı sıkı bir murâkabe altına girmiş, mektuplar, telgraflar, gelen giden evrak sansür memurları tarafından okunmuştur. Bu sıralarda Abdülhamid Bey'in Ankara'dan gönderdiği bir mektup sansür memuruna takılmış, onun ihbârıyla Ankara'da kardeşlerin evinde yapılan aramalarda Kemâleddin Efendi'nin gönderdiği mektuplar incelenmiş ve bazı ifadelerinin inkılaplar aleyhinde olduğu, hilâfeti öven gazelinin bulunduğu tespit edilince mektuplara el konulmuş, Kemâleddin Efendi ve çocukları gözaltına alınmış, Harput'taki konakları da birkaç defa didik didik aranmıştır.[45] Bu aramalarda konağın iki odasına toplatılmış olan binlerce kitap 8 Ağustos 1926'da yapılan son aramada önce tek odaya alınmış, sonra bunların tamamı bir daha taranarak içindeki mektup, kağıt vs. evrâk çıkarılmış, ötede beride mevcut diğer evrâkla birlikte "muzır", "câlib-i dikkat" yahut "şüpheli" görülenler torbaya doldurulmuş, Şark İstiklâl Mahkemesi Savcılığına iletilmiştir. Kitapların olduğu odanın kapı ve

[45] Bu konuyla ilgili teferruatlı bilgiler için bk. Ahmet Karataş, "Şairini Vazifesinden Edip Sürgüne Gönderen Bir Gazelin Hikâyesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, LIX/2 (2018), s. 83-111.

penceresi mühürletilmiş, evde bulunanlara da mührü bozmamaları tenbih edilmiştir. Vilâyet Jandarma Komutanlığı'nın gözetiminde yapılan bu arama, tarama, inceleme heyeti arasında "mülgâ Harput müftüsü" sıfatıyla Mahmud Kâmil Efendi de vardır. Heyetteki diğer isimlerin[46] metinleri okuma becerisi ve ilimleri Kemâleddin Efendi'nin kitaplarını ve evrâkını tetkike yetmeyeceği için "muzır"ları tespitte "baba dostu" Mahmud Kâmil Efendi'nin kararı belirleyici olmuştur.[47] Yapılan işlemle ilgili hazırlanan tutanaktan anlaşıldığına göre bu işle görevlendirilen esas isim aşağıda kendisinden kısa da olsa bahsedeceğimiz Saçlızâde Ahmed Efendi'dir. Ona ulaşılamayınca Kâmil Efendi devreye sokulmuştur.

El konulan evrâk Kemâleddin Efendi ve çocukları serbest bırakıldıklarında kendilerine teslim edilmemiş, Şark İstiklâl Mahkemesi'nin arşivine kaldırılmıştır. 92 yıl boyunca kapalı kalan bu arşivin 2018'de araştırmacıların istifâdesine açılmasıyla söz konusu mektuplara ulaşma ve tamamını inceleme imkânı bulduk.[48] Bunların bir kısmında Kemâleddin Efendi Mahmud Kâmil Efendi'den de bahsetmektedir. Meselâ, o sıralar İstanbul'da askerlik yapan oğlu Abdülhamid'e yolladığı 11 Kânûn-ı Evvel 1340/ 11 Aralık 1924 tarihli mektupta Mahmud Kâmil Efendi'nin Kara Hoca'nın yerine İmam Hatip Mektebi'ne tayin edildiğini yazmaktadır.

Mektuplardan anlaşıldığına göre Kemâleddin Efendi ile Harputlu müderrislerden "Saçlızâde" diye meşhur Ahmet Muhlis Efendi (ö. 1954) arasında rekâbet ve birbirini çekememe durumu vardır.[49] Saçlızâde'nin Kemâleddin Efendi hakkında neler düşündüğünü bilmiyorsak da Kemâleddin Efendi'nin ondan hazzetmediğini mektuplarında açıkça görüyoruz. Şapka ve Kıyâfet İnkılâbı (25 Kasım 1925) sonrası müftülerle Diyanet İşleri Başkanlığınca özel izne tâbi kişiler hâriç din görevlilerinin sarık-cübbe ile dolaşması yasaklanmıştı. Başlarını açmama ve şapka takmama hususunda ısrar etmeleri halinde mülkî âmirlere bunları görevden alma yetkisi verilmişti. Bu durum elbette Kemâleddin ve Mahmud Kâmil Efendileri çok üzmekteydi. Hattâ Kemâleddin Efendi bu işi kontrolle görevlendirilen dönemin Maʿmûretü'l-azîz Milli Eğitim Müdürü Celil Bey'in bu zevâtın müftü olduklarına bakmadan "*Kemâl ve Mahmud Efendiler şapka giymezler, baş açmazlarsa iki güne kadar işden el çekdireceğim!*" demesi üzerine başından sarığını çıkarmamak için tanıdığı bir doktordan "sıhhî mazeret"i olduğuna dair rapor bile almıştı. Her ikisi bir yandan da sarıklı ve cübbeli gezebileceklerine dair vesîka almak için

[46] Heyetteki diğer isimler şunlardan oluşmaktaydı: Mahalle imamı Veliyyüddin, Jandarma Bölük komutanı yüzbaşı Âdil, nâhiye müdür vekili Mustafa Lutfî, Vilâyet Jandarma komutan yardımcısı Ali.

[47] Şark İstiklâl Mahkemesi Arşivi'nde bulunan tutanak için bk. IM_T12_K067_D610-1_G004_0001.

[48] Mektupları yayıma hazırlama çalışmalarımız devam etmektedir.

[49] Saçlızâde'nin hayatıyla ilgili teferruatlı bilgiler için bk. Sunguroğlu, *a.g.e.*, II, 392-397.

Ankara'ya yazılar göndermişlerdi. Kemâleddin Efendi Ankara'da bulunan çocuklarına bu işi takip etmelerini ricâ etmiştir. O sırada Mahmud Kâmil Efendi hakkında içeriğini bilemediğimiz başka bir soruşturma daha yürütülmektedir. Kemâleddin Efendi 8 Kânûn-ı Evvel 1341/ 8 Aralık 1925 tarihli mektubunda çocuklarından bu konu hakkında da himmet etmelerini istemekte ve *"[Müftü Mahmud Efendi] bizim baba dostumuz olduğundan ve bu infisâl ederse hemân Saçlı yerine geçeceğinden daha ziyâde muhâfaza lâzımdır.*" demektedir.[50] 20 Mart 1926 tarihli mektupta da Saçlı Hoca'nın kanuna aykırı bir şekilde sarık ve cübbeyle dolaştığını yazmakta, buna müsâmaha gösterdikleri için Harput kaymakamı Kâmil Bey'le müftü Mahmud Kâmil Efendi'ye sitem etmektedir. Hatta Saçlı'ya olan kızgınlığından dolayı Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kendisi vâsıtasıyla izin verdikleri dışında[51] kanuna aykırı hareket edenlerin mahkemeye sevkedilmelerinin iyi olacağını bile söylemektedir. Mektubun bu kısmı şöyledir:

"*Saçlı yine vazîfeye devâm ediyor. Maa hâzâ kanunsuz. Oradan mansûb değil. Kisveyi muhâfaza etmek salâhiyeti yok. Kâmil ve Mahmud'un müsâmahası seyyiesidir.*[52] *Makâm-ı Riyâset fakirden vesîka verdikleri eşhâsın esâmîsini istese bunların gayrısını karâr-ı ma'hûd hilâfında hareket etdikleri içün mahkeme[ye] sevk olunsa çok iyi olacak.*"[53]

Kemâleddin Efendi 5 Mart 1926 tarihli mektubunda ise akşam Mahmud Kâmil Efendi'ye iftara davetli olduğunu, kendisinden başka kimlerin davet edildiğini henüz bilmediğini yazmaktadır.[54]

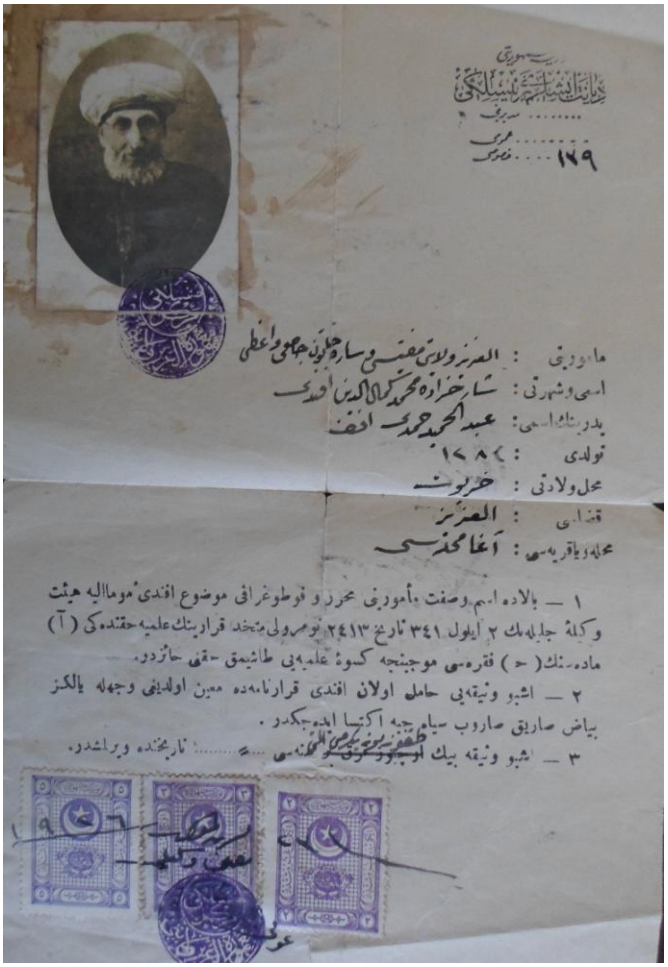
[50] Şark İstiklâl Mahkemesi Arşivi, belge nr. IM_T12_K090_D827_G003_0003, 05.

[51] Kemâleddin Efendi 18 Kânûn-ı Sânî (Ocak) 1926 tarihli mektubunda Diyanet İşleri Başkanlığı'na "kisve muhâfazası için" Harput'tan dört vaizin adını gönderdiğini söylemektedir. Bunlardan biri ağabeyi Mehmed Said, diğeri eski müftülerden Fâik Efendi'dir. Kalan ikisi de Mehmed Naîm ve Mehmed Lutfî Efendilerdir. (Şark İstiklâl Mahkemesi Arşivi, belge nr. IM_T12_K083_D804-1_G013_0007)

[52] Kâmil Harput kaymakamı, Mahmud ise müftü Mahmud Kâmil Efendi'dir.

[53] Şark İstiklâl Mahkemesi Arşivi, belge nr. IM_T12_K083_D804-1_G010_0026- 27.

[54] Şark İstiklâl Mahkemesi Arşivi, belge nr. IM_T12_K083_D804-1_G006_0018.



Kemâleddin Efendi'nin "beyaz sarık sarıp siyah cübbe" giyebileceğine dair Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan 1926'da aldığı ve dörde katlayıp cebinde taşıdığı "kisve" vesîkası. O, Mahmud Kâmil Efendi'nin de bu vesîkaya sahip olabilmesi için çaba harcamış, -yukarıda değindiğimiz üzere- çocukları Ömer Naîmî ve Abdülhamid'den Diyanet İşleri Başkanlığı nezdinde işi takip etmelerini ricâ etmiştir.[55]

8) Harputlu Şâirlerden Çeribaşızâde Mustafa Âsım Bey'e Gönderdiği Bir Mektup

Mahmud Kâmil Efendi yeniçeri ulufedârı bir dedenin soyundan geldiği için yine Yeniçerilerin Harput Ağalarından Ali Ağa'nın soyundan gelen XIX. asır Harput şuarâsından Çeribaşızâde Mustafa Âsım Bey'le samimi bir arkadaşlık kurmuştur. II. Abdülhamid devrinde Bağdat, Halep ve Mersin'de

[55] Bu belge Ömer Naîmî Bey'in kızı Prof. Dr. Canan Efendigil Karatay'ın arşivindedir.

memurluk yapan, 1906'dan vefât ettiği 1919'a kadar Diyarbekir Jandarma İdâre Eminliği'nde çalışan Mustafa Âsım Bey Mahmud Kâmil Efendi'yle zaman zaman mektuplaşmıştır. Bu mektuplardan Kâmil Efendi'nin bir cevapnâmesi Mustafa Âsım ve kardeşi Serseri Ali Beylerin bazı şiir ve mektuplarının toplandığı *Mecmûa-i Yâdigâr* isimli defterde bulunmaktadır. Âsım Bey'in torunlarının elinde olan bu defter Nesime Ceyhan Akça tarafından neşredilmiş, bir tebliğ vasıtasıyla da tanıtılmıştır.[56] *Mecmûa-i Yâdigâr*'da "*Ma'mûretü'l-azîz efâzıl-ı ulemâsından üstâd-ı ekrem Alefdârzâde Mahmud Kâmil Efendi tarafından cevâben Bağdad'a yazılan mektûb-ı belîğdir.*" başlığıyla yer alan 17 Temmuz 1312/ 29 Temmuz 1896 tarihli mektup şöyledir:

Rif'atlü Âsım-ı ismetpenâh Efendi'ye,

Ey ravza-i vefânın şerefli nihâli hünerverim!

Hitâb-ı taltîf-i ihtâr-ı garîbi hâvî 25 Haziran 1312 târihli inâyetnâmelerinde tal'at-bâr olan iltifât-ı lâmi'a-i edîbâneleriyle dîde-i hasret-me'nûs ve fuâd-ı şefkat-me'lûf olan uzvlarım[57] *pür-nûr-ı pâre-i iftihâr ve pür-matla'-ı envâr-ı mesâr kesildi. Meftûn-ı kemâlâtı olduğum böyle bir nâdire-i irfân, şâ'ir-i mu'ciz-beyânın feyz-i incilâ, pertev-i i'tilâsı tâ rûha kadar te'sîr eden teveccühât-ı âliyyesine mazhariyyet, âcizlerini fevkalâde minnetdâr bırakmaz mı yâ ahînâ?*

Kasem be-Hudâ ki ez âmedân-ı nâme-i tû ferahnâk şodem.

Veffekakellâhu Te'âlâ merâmek.

Sultânü'l-müctehidîn aleyhi rahmetü Rabbi'l-'âlemîn efendimiz hazretlerinin makâm-ı kudsiyet-meâblarına ve hâkân-ı evliyâ matmah-ı enbiyâ seyyidinâ el-Bâzî Hazretlerinin dergâh-ı uzmâlarına ta'lîk olunan kasâid-i belîğâne-i âşıkâneniz[58] *pek pesend edilerek vatan muhiblerinizin ellerinde tedâvül ederek sizden vekâleten merâsim-i sılayı icrâ ediyor. Herkes de birer nüsha almakda. Müşârün-ileyhimânın şefâ'at-i uzmâlarına nâil olacağınıza iştibâh etmeyesiniz. Buk'a-i mübârekeleri hengâm-ı ziyâretlerinde fakîr-i pür-taksîri yâd ile du'âhân olmanızı ayrıca recâ ederim.*

Bâkî evrâd-ı dâimem, du'â-yı efzâyiş-i ömr ü ikbâl-i saâdetleri, niyâz-ı mahsûsum bekâ-yı teveccühât-ı uhuvvet-nüvâzîleridir efendim.

ed-Dâ'î birâderiniz Mahmud Kâmil

17 Temmuz 1312

---

[56] bk. Nesime Ceyhan [Akça], *19. yy.da Harputlu İki Şair: Mustafa Âsım ve Çeribaşızâde Ali Bey'ler*, Selis Kitaplar, 1. Baskı, İstanbul, 2010; a.mlf., "Mecmûa-i Yâdigâr'a Gizlenmiş Harputlu İki Şâir", *Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Uluslararası Harput'a Değer Katan Şahsiyetler Sempozyumui Elazığ 14-16 Mayıs 2015 [Bildiriler Kitabı]*, II, 93-102.

[57] Bu kelime sehven "uzvîlerim" şeklinde yazılmıştır.

[58] Metinde bu kelime "âşıkânenizi" şeklindeyse de bu okuyuş cümlenin akışını bozmaktadır.

Zât-ı âlîlerini bir heykel-i insâniyyet, bir nümûne-i vefâ, bir mücessem-i ulviyyet bilirim. Ef'âlini inkâr edemem. İ'tilâ-yı kadr u ikbâl-i kerîmâneleri tebrîkâtını ma'iyyet-i aliyyeleri mukârenet şerefinin bahşettiği hüsn-i mahsûs-ı mefharetle arz u îfâya müsâra'at eylerim.[59]

Mektubun bugünkü Türkçeyle izahı şöyledir:

Namuslu, ahlâklı yüce Âsım Efendi'ye,

Ey vefâ bahçesinin fazîletli ve hünerli fidanı!

Bu garibe medihler ihtivâ eden 25 Haziran 1312/ 7 Temmuz 1896 tarihli lütufnâmenizdeki parlak ve edebî iltifâtlar hasrete alışmış gözlerimi ve şefkatli kalbimi nurla dolu iftihâr parçası ve yine nurlarla dolu sevinç kaynağı haline getirdi. Üstün manevî hasletlerine hayran olduğum böyle eşine az rastlanır irfân ve söz sahibi bir şahsiyetin parlak yüce nurlarına ve feyizlerine, tâ ruha kadar tesir eden kıymetli teveccühlerine mazhar olmak bu âcizi fevkalâde minnettâr bırakmaz mı kardeşim!

Allah'a yemin olsun ki senin mektubunun gelişine çok sevindim.

Allah seni merâmına, maksadına ulaşmanda muvaffak eylesin!

Müctehidlerin sultânı -âlemlerin Rabbinin rahmeti onun üzerine olsun- efendimiz hazretlerinin [İmâm A'zam] mukaddes makamını ve velilerin hakanı, enbiyânın nazarlarını celbeden efendimiz Bâzî hazretlerinin [Abdülkadir Geylânî] yüce dergâhına ithâfen yazdığınız âşıkâne, belîğ kasideler çok beğenilerek vatandaki [Harput] ahbaplarınızın ellerinde dolaşmak sûretiyle âdetâ sizi temsilen sıla merâsimini icrâ ediyor. Herkes bunlardan birer nüsha edinmiş. Bu durumda mezkur iki zâtın şefâatine nâil olacağınızdan şüpheniz olmasın. Onların mübârek makamlarını ziyaret ettiğinizde bu kusuru çok fakiri de hatırlayıp onun için duâ etmenizi ricâ ederim.

Dâimî duam ve temennim zât-ı âlinizin uzun ömürlü ve saadetli bir geleceğe mazhar olmasıdır. Hususi olarak niyâzım da kardeşliğimizi kuvvetlendiren teveccühlerinizin devam etmesidir.

Duâcı kardeşiniz Mahmud Kâmil
17 Temmuz 1312/ 29 Temmuz 1896

Yüce zâtınızı bir insanlık heykeli, bir vefâ nümûnesi, bir yücelik âbidesi bilirim. Yaptıklarınızı (iyiliklerinizi) inkâr edemem. Rütbenizin yükselmesini (terfî almanızı) yakın arkadaşlığımızdan gurur duyarak iftihâr ve heyecanla tebrik ederim.

[59] Ceyhan [Akça], *19. yy.da Harputlu İki Şair: Mustafa Âsım ve Çeribaşızâde Ali Bey'ler*, s. 214-215. (Mektubun neşrindeki bazı okuyuş farklılıkları sebebiyle istirhâmımı geri çevirmeyerek metnin orijinalini gönderme lutfunda bulunan Doç. Dr. Nesime Ceyhan Akça Hanımefendi'ye teşekkür ederim.)

Mahmud Kâmil Efendi'nin samimi bir üslupla yazdığı mektuptan Mustafa Âsım Bey'in Harput'la ve oradaki arkadaşlarıyla irtibâtını koparmadığı anlaşılmaktadır. Mahmud Kâmil Efendi'nin ve Harputluların beğenerek okudukları, elden ele dolaştırdıkları iki kasideyi Âsım Bey kabirleri Bağdat'ta bulunan İmam Aʿzam Ebû Hanîfe (ö. 150/767) ve Şeyh Abdülkadir Geylanî (ö. 561/1165-1166) için kaleme almıştır.[60] Mektupta "Sultânü'l-müctehidîn: dinî hüküm veren ulemânın sultanı" nâmıyla anılan zât İmam Aʿzam'dır. Abdülkadir Geylânî ise karşılaştığı kimseleri hemen tesiri altına aldığından "Bâzullâh: Allah'ın şahini" unvânıyla bilinmiştir.[61]

9) Geçmişten Bugüne Baskil'de Müftülük Yapan Kişiler

1926'da ilçe olan Baskil'in ilk müftüsü Mahmud Kâmil Efendi'nin buraya atandığı tarih yukarıda da belirtildiği üzere 04.08.1926'dır. Kâmil Efendi'nin vazifesi 28.02.1930'da sona erdiğine göre Baskil'deki müftülük süresi üç yıl, altı ay, yirmi dört gündür. Ondan sonra buradaki müftülük makamı bir yılı aşkın bir süre münhal kalmıştır. Nihâyet 31.03.1931'de Tevfik Küçükerden tayin edilmiş, o da vefât ettiği 18.04.1967'ye kadarki otuz altı yıllık zaman zarfında bu vazifeyi yürütmüştür. Resmî kayıtlara göre, Baskil'in ilçe oluşundan bugüne (Nisan 2020) burada on yedi kişi müftülük yapmıştır. Bu zevâtın isimleri, doğum tarihleri ve yerleri ile görev tarihleri şöyledir:[62]

Nr.	Adı Soyadı	Doğum Yeri ve Tarihi	Görev Tarihleri
1	Mahmud Kâmil Ef.	Harput 1864	04.08.1926 - 28.02.1930
2	Tevfik Küçükerden	Harput 1877	31.03.1931 - 18.04.1967
3	Ahmet Karabulut	Baskil (Elazığ) 1934	29.09.1967 - 06.10.1971

[60] Mustafa Âsım Bey'in bu manzumeleri için bk. Ceyhan [Akça], *a.g.e.*, s. 105-106. (Manzumelerin başlıklarının altındaki tarihler mektubun tarihinden birkaç ay sonrasını göstermekteyse de bunların şiirlerin nüshaya kaydedildiği tarihler olduğunu düşünüyoruz.)

[61] bk. Süleyman Uludağ, "Abdülkâdir-i Geylanî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, TDV Yayınları, İstanbul, 1988, I, 235.

[62] Bu bilgilerin bir kısmını Elazığ Müftülüğü personel sicil arşivindeki kayıtlardan elde ettim. Bu hususta kıymetli yardımlarını gördüğüm Harput Diyanet Eğitim Merkezi eğitim görevlisi kardeşim Yahya Karataş ve Elazığ Müftülüğü murâkıbı Osman Taylan'a teşekkür ederim.

4	Adnan Erdem	Elazığ 1941	21.12.1971 - 21.12.1984[63]
5	Hüseyin Güney	Adana 1952	05.12.1984 - 04.04.1987
6	Mehmet Koç	Karakoçan (Elazığ) 1937	27.05.1987 - 17.08.1988
7	Fahrettin Bektaşoğlu	Tosya (Kastamonu) 1961	17.08.1988 - 02.11.1988
8	Mehmet Ali Cankara	Palu (Elazığ) 1947	18.11.1988 - 17.11.1992
9	Mehmet Bilici	Hazro (Diyarbakır) 1938	30.11.1992 - 21.01.1997
10	Nimetullah Erdoğmuş	Genç (Bingöl) 1960	24.03.1997 - 13.11.2002
11	Enver Türkmen	Şalpazarı (Trabzon) 1965	03.12.2002 - 15.09.2005
12	Selami Sayın	Akçadağ (Malatya) 1971	02.11.2005 - 17.09.2006
13	Ahmet Altacı	Sındırgı (Balıkesir) 1969	29.09.2006 - 26.10.2009
14	Hüseyin Özdemir	Genç (Bingöl) 1974	17.05.2010 - 01.09.2014
15	Halil Kılıç	Mecitözü (Çorum) 1984	06.01.2015 - 21.07.2015
16	Osman Nuri Demir	Tortum (Erzurum) 1981	03.02.2016 - 12.09.2017
17	Ömer Aydın	Siirt 1972	22.11.2017 - hâlen görevde

[63] Elazığ Müftülüğü'ndeki resmî belgede Adnan Erdem'in ayrıldığı tarih 21.12.1984 olarak görünmekteyse de ondan sonra göreve başlayan Hüseyin Güney'in göreve başlama tarihinin 05.12.1984 olması Adnan Erdem'in ayrılış tarihinde bir yanlışlık olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Alefdârzâdeler Harput'un ilimle meşgul olan sülâlelerinden biridir. Kayıtlarına ulaşabildiğimiz kadarıyla XVIII. asrın sonlarından itibaren dededen toruna bütün âile fertleri eğitim öğretim faaliyeti içerisinde bulunmuş, her biri yıllarca süren öğrenim hayatlarından sonra ömürlerinin geriye kalan kısmını medreselerde ders vermekle geçirmişlerdir. Gelir getiren başka bir işle meşgul olmadıklarından kıt kanaat geçinmişler, buna rağmen talebe yetiştirmekten vazgeçmemişlerdir. Mahmud Kâmil Efendi işte bu ilim hânedânının son din âlimidir. O da babasının izinden gitmiş, aynı hocadan (Abdülhamid Hamdî Efendi) icâzet almış, aynı medresede (İsmâiliyye) müderrislik yapmış, aynı komisyonun (Evkâf) başkanlığında, aynı kazanın (Harput) müftülüğünde bulunmuş, Harput nâhiyeye dönüşünce Baskil müftülüğüne tayin edilmiş, vefâtına kadar bu vazifeyi sürdürmüştür. Her yönüyle yıkılan Harput, değişen hayat şartları ve o neslin kullandığı tabirle "icâbât-ı zamân" veya "şuûnât-ı dehr" Efendigil, Müftügil, Beyzâde, Dellâlzâde gibi dinî ilimlere dair meşgûliyetleriyle temâyüz etmiş ve şöhret bulmuş âilelerle beraber Alefdârzâde âilesinin de çocuklarının istikâmet değiştirmesine sebep olmuş, Mahmud Kâmil Efendilerin nesli vefât ettikten sonra bu âileleri diğerlerinden ayıran söz konusu meziyetler de tarihin sayfalarında kalmıştır. Alefdârzâdelerin Cumhuriyet dönemini idrâk eden evlatlarının zihin yapıları, ideolojileri ve hayat tarzları da diğer âilelerin çocukları gibi değişmiş, çizdikleri yeni istikâmet doğrultusunda çağa hızla ayak uydurmuşlardır. Öte yandan tıp, hukuk ve askeriye gibi dinî sahanın dışındaki iş ve meslek kollarında kendilerini yetiştiren bu insanlar yüksek mevkilere gelmişler, önemli başarılara imza atmışlardır. Ancak ne yazık ki aradan geçen uzun yıllara rağmen ne Alefdârzâdeler ne de Harput'un diğer köklü âileleri kapsamlı akademik çalışmaların konusu olabilmiştir. Kanaatimizce fırsat tamamen elden kaçmadan bu âilelerin yaşayan üyeleriyle irtibâta geçilmesi, kişisel arşivlerine ulaşmanın yollarının aranması, elde edilecek vesîkaların, eski harfli defterler ve diğer kayıtların titizlikle incelenerek ilim dünyasının istifâdesine sunulması Harput kültür tarihi bakımından büyük ehemmiyet arz etmektedir.

Kaynakça

Aclûnî, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs amme'ştehere mine'l-ehâdîs alâ elsineti'n-nâs* (haz. Ahmed Kalâş), Dâru İhyâi't-Türâsi'l-İslâmî, I-II, Beyrut, 1351.

Asırlar Boyu Tarihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük (haz. İlhan Ayverdi- Ahmet Topaloğlu), Kubbealtı Yayınları, I-III, 3. Baskı, İstanbul, 2008.

BOA, BEO, 4343/325689/1-2; MV. 197/4-1.

BOA, DH. ŞFR., 330/82-01-02.

Ceyhan [Akça], Nesime, *19. yy.da Harputlu İki Şair: Mustafa Âsım ve Çeribaşızâde Ali Bey'ler*, Selis Kitaplar, I. Baskı, İstanbul, 2010.

Ceyhan Akça, Nesime, "Mecmûa-i Yâdigâr'a Gizlenmiş Harputlu İki Şâir", *Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Uluslararası Harput'a Değer Katan Şahsiyetler Sempozyumui Elazığ 14-16 Mayıs 2015 [Bildiriler Kitabı]*, II, 93-102.

Kanuncu, Serdal, "Kendini İnsana Adayan Bir Hekim", *Hekim Postası,* Şubat 2008, s. 16-17.

Karataş, Ahmet, "Arşiv Vesîkalarına Göre Maʿmûretü'l-azîz (Elazığ) Vilâyetinde 1890'larda Başlayıp 1916'ya Kadar Devam Eden Müftülük Krizi", *İslâmî İlimler Dergisi,* 14/2 (Aralık 2019), s. 195-226.

Karataş, Ahmet, "Şairini Vazifesinden Edip Sürgüne Gönderen Bir Gazelin Hikâyesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, LIX/2 (Eylül 2018), s. 83-111.

Manav, Nursel, "II. Meşrutiyet'te Abdülhamid Dönemi Kadrolarının Tasfiyesi ve Tekaüd Sandıkları", *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* II/1 (Haziran 2017), s. 240-260.

Meşîhat Arşivi, dosya nr. 2669-04; 3727-2.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,* Milli Eğitim Basımevi, I-III, 3. Baskı, İstanbul, 1983.

Seyhun, Mehmet Arif, *Katıldığım Dört Savaş ve Yaşam Öyküm* (haz. Müşerref Seyhun), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

Sunguroğlu, İshak, *Harput Yollarında*, Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları, I-IV, İstanbul, 1958-1968.

Şark İstiklâl Mahkemesi Arşivi:

belge nr. IM_T12_K067_D610-1_G004_0001.

belge nr. IM_T12_K067_D610-1_G009_0008.

belge nr. IM_T12_K083_D804-1_G006_0018.

belge nr. IM_T12_K083_D804-1_G010_0026.

belge nr. IM_T12_K083_D804-1_G010_0027.

belge nr. IM_T12_K083_D804-1_G013_0007.

belge nr. IM_T12_K090_D827_G003_0005.

belge nr. IM_T12_K090_D827_G003_0003.

Uludağ, Süleyman, "Abdülkâdir-i Geylanî", *DİA,* TDV Yayınları, İstanbul, 1988, I, 234-239.

Yapıcı, Süleyman, *Harput: Bir Havza Kültürünün Manevi Hüviyeti Âlim-Müellif ve Mutasavvıfları*, Elazığ Belediyesi Yayınları, 2. Baskı, I-II, Elazığ, 2015.

www.baskil.gov.tr/tarihce [Erişim Tarihi: 11.11.2019]

Ekler

1) Mahmud Kâmil Efendi'nin Terceme-i Hâl Varakasının Ekte Gönderildiğine Dair Maʿmûretü'l-azîz Valiliğinin Meşîhat'e Yolladığı Üst Yazı

Maʿmûretü'l-azîz Vilâyeti
Tahrîrât Kalemi / Aded: 18

Bihî
Makâm-ı Muʿallâ-yı Meşîhatpenâhî'ye

Maʿrûz-ı bende-i dîrîneleridir.

11 Nisan 332 [24 Nisan 1916] târih ve on yedi numerolu arîzaya zeyldir.

Harput müftîliğine taʿyîni arz u istirhâm kılınan Mahmud Kâmil Efendi'ye âid terceme-i hâl varakası maʿa merbût leffen takdîm-i pîşgâh-ı fetvâpenâhîleri kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 29 Cümâde'l-âhir Sene 1334 ve fî 20 Nisan Sene 1332 [3 Mayıs 1916]

Maʿmûretü'l-azîz Vâli Vekîli 11. K[olordu]
Ahz-ı Asker Hey'eti reîsi
Miralay bende
Vehbî (imza)[64]

2) Mahmud Kâmil Efendi'nin Meşîhat Arşivi'ndeki Terceme-i Hâl Varakasının Bugünkü Harflere Aktarımı

Me'murîn ve Ketebe ve Müstahdemîn-i Devlet-i Aliyyenin Terceme-i Hâllerinin Tahlîline Mahsûs Varakadır
-Kıymeti on kuruşdur-

Suâl [S]: 1) *Tercüme-i hâl sahibinin isim ve mahlası ve şöhret ve lakabı, bir sülâle-i ma'rûfeye mensûb ise keyfiyyet-i nisbeti, mezhebi, ecnebî ise tâbi'iyyeti, pederinin isim ve meslek ve şöhreti.*

Cevâb [C]: İsmim Mahmud Kâmil Efendi. Pederimin ismi Hâfız Ömer Fehmî Efendi bin Hâfız Veliyyüddîn Efendi. Şöhretim Alefdârzâde'dir ki vech-i tesmiye en büyük pederimin Yeniçeri ulûfedârı olmasındandır. Ecdâdımın kâffesi meslek-i celîl-i ilme intisâb ve ulûm-ı âliyyeyi iktisâbla temeyyüz etmiş ve hattâ şöhretimiz de hâkimlik vazifesinde bulundukları âsâr-ı mevcûdeleriyle sâbit bulunmuşdur. Pederim on sene bilâ fâsıla Harput kazâsı müftîliğinde bulunarak 21 Kânûn-ı Sânî 331 [3 Şubat 1916] târihinde vefât etmişdir.

[64] Vehbî Paşa Vâli Sâbit Bey'in yerine vilâyet makamına vekâlet etmektedir.

[S] 2) *Târih ve mahall-i velâdeti.*

[C]: Bin iki yüz seksen bir sene-i hicriyyesinin Saferü'l-hayr on beş târihinde [20 Temmuz 1864] Harput'da tevellüd eyledim.

[S] 3) *Memâlik-i Osmaniyye ve ecnebiyyenin resmî ve hususî hangi mekteb ve medreselerinde, yahut mu'allim-i mahsûsdan hangi ilim ve fen ve san'at ve lisânları ne dereceye kadar tahsîl eylediği, şehâdetnâme ve tasdiknâme ve icâzetnâme alıp almadığı, almış ise târihleri; hangi lisânlarla kitâbet yahut yalnız tekellüm etdiği, tab' ve neşrolunmuş eser ve te'lîfi var ise neye dâir olup ne zaman ve nerede tab' ve neşrolunduğu; ihtirâ'ât-ı fenniyye ve husûsât-ı sâireye dâir bir imtiyâz ve ruhsatı hâiz ise mâhiyeti. Bir me'mûriyete âid intihâbnâme veya ehliyetnâmesi varsa o me'mûriyetin kaçıncı sınıfı için hangi mahalden ne târihde verildiği?*

[C]: Ulûm-ı esâsiyyeyi ceddimden ba'de't-tahsîl beldemizdeki Yûsuf Kâmil Paşa Medresesi'nde *Kasîde-i Bürde* şârihizâde üstâdü'l-kül Abdülhamid Hamdî Efendi Hazretlerinden on yedi sene ulûm-ı âliye ve 'âliye tahsîl, 13 Şabân 312/27 Kânûn-ı Sânî 310 [9 Şubat 1895] târihinde müşârünileyhden icâzetnâme ahz etdim. Fârisî lisânını dahi müşârünileyhin amucası bulunan Hâfız Mahmud Vahdî Efendi Hazretlerinden tahsîl ile bilâhere edebiyâtla birçok seneler uğraşarak lisân-ı mezkûrda da iktisâb-ı mümârese eyledim.

Beş seneden beri de Harput Mekteb-i Sultânîsinde Fârisî dersi tedrîs etmekdeyim. Mekteb-i mezkûr i'dâdî hâlinde iken tûl müddet ulûm-ı dîniyye ile Arabî, Fârisî ve Türkçe muallimliklerinde bulunduğum gibi Sultânî kısmında dahi devre-i ûlâ ve sâniye Arabî mu'allimlikleri vekâletinde bulundum. Pederimin hayâtında vazîfe-i iftâya hizmet ve medresesinde de talebe-i ulûmun tedrîsi ile el-ân İsmâiliyye Medresesi müderrisliğinde bulunmakdayım. Türkçe, Arapça, Fârisîce tekellüm ve kitâbet ederim.

Lisân-ı Osmanî'nin kemâl-i suhûletle tahsîline âid *Muallim-i İmlâ* nâmında bir eserim var ise de henüz tab' etmedim.

[S] 4) *Evvelce hizmet-i devlete dâhil olup da henüz terceme-i hâl varakası vermemiş olanların muvazzaf veya mülâzim olarak ne târihde ve nerede dâhil olduğu ve sırasıyla nasıl me'mûriyetlere hangi târihlerde ta'yîn olunup ne mikdâr ma'âş veya ücret ve aidât aldığı, her me'mûriyetde ne zaman îfâ-yı vazîfeye ve istîfâ-yı ma'âşa mübâşeret edip o ma'âşı ne vakte kadar ahz eylediği, arada ma'zûl kalmış ise müddeti ve ma'zûliyet ma'âşı almış ise mikdârı, me'mûriyet ve ma'zûliyetinde muhassesâtınca dâimî ve muvakkat zamâim ve tenzîlât olup olmadığı, ne rütbe ve nişân ve madalyaları hangi târihlerde ihrâz eylediği, ecnebî nişân ve madalyaları varsa ne sebeble ve ne zaman verildiği, hıdemât-ı gayr-ı resmiyyede bulunmuş ve me'mûriyet-i mahsûsa ile bir tarafa i'zâm kılınmış ise keyfiyeti.*

[C]: Üç yüz yirmide [1904] Harput kazâsı Meclis İdâresi'ne ekseriyet ara ile aʿzâ taʿyîn kılındım. Bu müddet zarfında Tahrîr-i Nüfûs Komisyon Riyâseti'ndeki hıdemât-ı mesbûkam sûreti merbût mazbatada mündericdir. Üç seneden beri de fahrî olarak Harput Evkâf Komisyonu riyâsetinde bulunuyorum.

Üç yüz on sekiz on dokuz senelerinde [1902-1903] Maʿmûretü'l-azîz İʿdâdî muʿallimliklerinde bulunduğum müddetde 150 kuruşla hıdmet eyledim. 8 Teşrîn-i Sânî 320'de [21 Kasım 1904] Maʿârif Nezâret-i Celîlesinde bi'l-imtihân ehliyet kazanarak mekteb-i mezkûrun kısm-ı evveli ulûm-ı dîniyye ve Arabî ve Fârisî muʿallimliklerine beş yüz kuruş maʿâşla taʿyîn olundum. Bilâhere İʿdâdî, Sultânî'ye kalb olunca haftada altı sâʿat vazîfe ve maʿâş-ı hâliyem ile Fârisî ders okutmakdayım.

Üç yüz on dört sene-i hicriyyesinde [1896] Anadolu Müfettiş-i Umûmîsi Yâver Ekrem Şâkir Paşa Hazretleri tarafından cânib-i celîl-i Meşîhatpenâhî'ye vukû bulan inhâ üzerine 19 Receb 314 [24 Aralık 1896] târihinde Edirne Ruûs-ı Hümâyûnuyla taltîf buyuruldum.

[S] 5) *Bulunduğu me'mûriyetlerden infisâli vukûʿ bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyyesi ve bilâhere cevâz-ı istihdâm karârı alıp alamadığı, gerek bunlardan ve gerek vazîfe-i me'mûresine taʿalluk etmeyen ahvâlden dolayı taht-ı muhâkemeye alınmış ise netîcede ne hüküm sâdır olduğu ve cezâ görüp görmediği.*

[C]: Üç yüz on dokuz sene [1903] nihâyetinde Mekteb-i İʿdâdî'deki dersimi müdîr muʿâvini vazîfesine nezâret-i müşârünileyhâ ilâve etmesinden açıkda bilâ sebeb kaldım. Maʿzûliyet maʿâşı alamadımsa da Maʿmûretü'l-azîz Meclis İdâresi hüsn-i hıdmetime dâir bir mazbata müsâʿade buyurdular.

Hamden lillâhi Teʿâlâ gerek vazîfe-i muʿallimlikde gerekse sâir hıdemât-ı âcizânemde hakkımda şikâyet vukuʿ bulmadığı gibi şimdiye kadar hiçbir sûretle taht-ı muhâkemeye de alınmadım.

Hatt-ı âcizânemle taharrî ve tanzîm edilen iş bu varaka kendi terceme-i hâlim olduğunu tasdîk eyledim.

Fî 15 Nisan 332 [25 Nisan 1916]
Alefdâr Müftizâde İsmâiliyye Medresesi Müderrisi
Mahmud Kâmil

İş bu varaka münderecâtı muvâfık-ı hakîkat ve sıhhat olduğu tasdîk kılındı.

17 Nisan 332 [27 Nisan 1916]
Müdîr Mehmed Ali (mühür)
Harput Kaymakamı Vekîli Ahmed Şâkir (mühür)

3) Mahmud Kâmil Efendi'nin Şahsî Bilgilerini İhtivâ Eden Mazbatanın Bugünkü Harflere Aktarımı:

Şûrâ-yı Devletin Gayri Devâirden Mesâlih-i Şahsiyyeye Dâir Verilen Mazbataya Mahsûs Varakadır
-Kıymeti beş kuruşdur-

Mâliye Nezâreti Evrâk-ı Nakdiyye ve Levâzım Müdîriyyeti

İsim ve şöhreti: Alefdârzâde Mahmud Kâmil Efendi.
Pederinin ismiyle mahall-i ikâmeti: Hâfız Ömer Efendi.
Vâlidesi ismiyle mahall-i ikâmeti: Mü'mine Hanım.
Târih ve mahall-i vilâdeti: 1281 [1864] Harput.
Milleti: İslâm.
Sanʿat ve sıfat ve hizmet ve intihâb salâhiyeti: -
Müteehhil ve zevcesi müteʿaddid olup olmadığı: Bir zevcesi vardır.
Derecât ve sunûf-ı askeriyyesi: -

Eşkâli

Boy: Orta.
Göz: Elâ.
Sîmâ: Buğda[y].
Alâmet-i fârika-i sâbite: Tam.

Sicill-i Nüfûsa Kayd Olunan Mahalli

Vilâyet: Maʿmûretü'l-azîz vilâyeti.
Kazâsı: Harput kazâsı.
Mahalle ve Karyesi: Hocamescid Mahallesi.
Zükağı: Hocapınarı.
Mesken Numerosu: 6/3.
Nevʿ-i Mesken: -

Bâlâda ism ü şöhret ve hâl ü sıfatı muharrer olan Mahmûd Kâmil Efendi bin Hâfız Ömer Efendi Devlet-i Aliyye'nin tâbiʿiyyetini hâiz olup ol sûretle cerîde-i nüfûsda mukayyed olduğunu müşʿir işbu tezkere iʿtâ kılındı.
2 Temmuz 1321 [15 Temmuz 1905]
***
2 Temmuz 1321
Nüfûs Me'mûru Mehmed Nûrî

4) Mahmud Kâmil Efendi'nin İcâzetnâmesinin Meşîhat Tarafından İstenen Kısmı:

İcâzetnâmede Mültezem Olan Cihet

... وإنَّ مِنْهُمْ رَافِعَ هَاتِيكَ الأَرْقَامِ المُنْطَظِمِ فِي سِلْكِ العُلَمَاءِ الفَاضِلِ الفَهِيمِ وَالْكَامِلِ الْكَرِيمِ اَلْمُجِدُّ عَلَى تَحْصِيلِ الْكَمَالَاتِ النَّفْسِيَّةِ وَالْمُجْتَهِدُ فِي التَّرَقِّي اِلَى مَدَارِجِ الفَضَائِلِ الْأُنْسِيَّةِ بَهْجَةُ زُمْرَةِ اَهْلِ الذَّكَاءِ الْمَمْدُوحُ بَيْنَ الْعُرَفَا "مَحْمُودْ كَامِلْ اَفَنْدِى" لَا زَالَ مُجْتَنِيًا مِنْ رِيَاضِ العُلُومِ ثِمَارَهَا وَمُقْتَطِفًا مِنْ اَزْوَاجِ الفَضَائِلِ اَزْهَارَهَا حَيْثُ لَازَمَ مَجْلِسَ المِسْكِينِ بُرْهَةً مِنَ السِّنِينِ فَاَخَذَ مَا اَخَذَ فَاسْتَجَازَنِى فَاَجَزْتُهُ اِسْعَافًا لِمَطْلُوبِهِ وَمُبَادَرَةً بِإِنْجَازِ مَرْغُوبِهِ بِكُلِّ مَا تَلَقَّيْتُهُ مِنَ العُلُومِ الشَّرْعِيَّةِ وَالفَرْعِيَّةِ وَتَوَلَّيْتُهُ مِنَ الفُنُونِ النَّقْلِيَّةِ وَالْعَقْلِيَّةِ وَأَجَزْتُ لَهُ فِي مُطَالَعَةِ الزُّبُرِ الفَاخِرَةِ وَاحْتِيَاضِ العَيَالِمِ الزَّاخِرَةِ التى اَلَّفَهَا اَسَاطِينُ اَئِمَّةِ التَّقْرِيرِ مِنْ وَجِيزٍ وَبَسِيطٍ. وَصَنَّفَهَا سَلَاطِينُ اَسِرَّةِ التَّحْرِيرِ مِنْ كُلِّ شَامِلٍ وَمُحِيطٍ وَاسْتِخْرَاجِ مَا فِي مَطَاوِيهَا مِنَ الفَوَائِدِ البَارِعَةِ وَاسْتِنْبَاطِ مَا فِي تَضَاعِيفِهَا مِنَ الفَرَائِدِ الفَارِعَةِ. وَسَوَّغْتُ لَهُ اِفَادَتَهَا لِلْمُقْتَبِسِينَ مِنْ اَنْوَارِهَا الرَّائِعَةِ تَفْسِيرًا وَتَقْرِيرًا وَاِفَاضَتَهَا عَلَى المُغْتَنِمِينَ مِنْ مَغَانِمِ اَثَارِهَا الفَائِقَةِ عِظَةً وَتَذْكِيرًا عَلَى مَا نَظَّمَ بَنَانُ البَيَانِ فِي سِمْطِ السُّطُورِ وَرَقَمَتْهُ يَرَاعَةُ البَرَاعَةِ فِي طَيِّ رِقِّهَا المَنْشُورِ. حَسْبَمَا أَجَازَنِى سَيِّدِى وَسَنَدِى وَرُكْنِى وَمُعْتَمَدِى اَبِى وَاُسْتَادِى الَّذِى فِي العُلُومِ اِلَيْهِ اِسْتِنَادِى مَرْجِعُ الفُحُولِ وَالأَجِلَّةِ مَنْبَعُ العُقُولِ وَالأَدِلَّةِ السَّارِى صِيتُهُ اِلَى الأَفَاقِ اُسْتَاذُ الكُلِّ فِي الكُلِّ عَلَى الإِطْلَاقِ العَلَّامَةُ الجَلِيلُ المِقْدَارِ وَالفَهَّامَةُ الجَمِيلُ الأَثَارِ ذُو التَّأْلِيفِ العَدِيدَةِ وَصَاحِبُ التَّصَانِيفِ المُفِيدَةِ لَاسِيَّمَا عَصِيدَةُ الشُّهْدَةِ شَرْحُ قَصِيدَةِ البُرْدَةِ. فَقَدْ سَارَ فِي الأَقْطَارِ... اِلَى آخِرِهِ.

قَالَهُ بِلِسَانِهِ وَكَتَبَهُ بِيَدِهِ العَبْدُ الحَقِيرُ الحَاج عَبْدُالحَمِيد حَمْدِى اَلشَّهِير بِابْنِ الحَاج عُمَر نَعِيمِى اَفَنْدِى المُفْتِى بِخَزْبُوت العَرِيفُ بِشَارِحِ قَصِيدَةِ البُرْدَةِ جَعَلَ اللهُ اَلْطَافَهُ العَلِيَّةَ لَهُمَا.

Anlamı:

… İşte bunlardan biri anlayışlı, fâzıl ulemâ silsilesinin incisi, engin ilim ve hüner sahibi, nefsini kemâle erdirecek tahsil için gayret eden, fazilet basamaklarında yükselmek için çalışan, zekilerin önde gelenlerinden, ârifler arasında "Mahmud Kâmil Efendi" diye övgüyle çağrılan zâttır. O ilim ve fazilet bahçelerinin meyvelerinden devşirmek, çiçeklerinden toplamak gâyesiyle bir zamanlar bu miskinin [Abdülhamid Hamdî Efendi] meclisine geldi. Kendisine icâzet vermemi talep etti. Ben de bu ısrarlı talebi ve şiddetli arzusu üzerine sahip olduğum bütün şerʿî, ferʿî, aklî, naklî ilimler ve sanatlar hususunda kendisine icâzet verdim. Onu ayrıca değerli kitapları mütâlaa ve büyük ulemânın derli toplu veya derinlikli, engin, okyanus suları gibi taşkın bütün eserlerini takrir etme hususunda yetkili kıldım. Yine bu eserlerden faydalanıp çeşitli sonuçlar çıkarma, buradan yeni eserler telif etme, birtakım alıntılar yapıp onları yorumlama, anlatma, tavsiyede bulunma, bu eserlerin feyizlerinden başkalarının istifâdesini sağlama konusunda da kendisine izin ve yetki verdim. Ve bu icâzetimi hüner kalemiyle "*açık sayfalar üzerine*"[65] yazdım. Bana da efendim, üstâdım, hocam, babam, ilimlerdeki dayanağım, açık ve güvenilir merciim, kaynağım, akıl ve delil menbaı, sesi ufuklara ulaşan, üstâd-ı küll, kıymetli âlim, çeşitli faydalı eserlerin sahibi, özellikle *Asîdetü'ş-şühde şerhu Kasîdeti'l-Bürde*'nin müellifi, her tarafta [nâmı bilinen Ömer Naîmî Efendi icâzet verdi. Ona da]… ilâ âhirihi [metin bitene kadar böyle devam eder].

[65] et-Tûr 52/3.

Bunları *Kasîde-i Bürde* Şârihi diye meşhur Harput müftüsü Hacı Ömer Naîmî Efendi'nin oğlu hakir kul Hacı Abdülhamid Hamdî diliyle söyledi, kalemiyle yazdı. Allah lutf u ihsânını onlardan esirgemesin.

5) Yukarıdaki Mazbata ve İcâzetnâmenin Altına Yazılan Hüsn-i Şehâdet Metni

Üç yüz yirmi senesi Mart'ının yirmi yedinci gününden iʿtibâren [9 Nisan 1904] Meclis İdâre Aʿzâlığı'na taʿyîn ve intihâb buyurulan Alefdârzâde Mahmud Kâmil Efendi'nin infikâki târihi bulunan üç yüz yirmi iki senesi Haziran'ın onuncu gününe kadar [23 Haziran 1906] güzerân eden iki sene iki ay on üç gün zarfında mûmâileyhin uhdesine mevdûʿ vezâif-i umûmiyyeyi hüsn-i îfâ ve yine o müddet dâhilinde Ahz-ı Asker Aʿzâlığı ve Yemen'e sevk olunan efrâd-ı redîfe içün toplanılan iʿânenin celb ü cemʿi gibi hıdemât-ı fâhirede bulunarak ibrâz-ı ehliyet ve iktidârla isticlâb-ı daʿavât-ı hayriyye-i Hazret-i Hilâfetpenâhî'ye saʿy ü ihtimâm etmiş ve dîger cihetden ise Tahrîr-i Cedîd'in ikinci komisyon riyâsetine dahi taʿyîn ile usûl-ı tahrîriyyeyi kavânîn-i mevzûʿa ve evâmir-i mübellağa dâiresinde icrâ ve nüfûs-ı atîkden bir hayli fazla çıkararak bu sûretle de başkaca kesb-i memdûhiyyet eylemiş ve esâsen mûmâileyh hadd-i zâtında afîf ve müstakîm ve kemâlât-ı ilmiyye ve edebiyye ile mütehallık ve muttasıf ve hoşnudî-i umûmîye mazhar olmuş dâʿiyân-ı bendegân-ı saltanat-ı seniyyeden olduğu cihetle hüsn-i hâli ve berâetini hâkî işbu mazbata tanzîm ü iʿtâ kılındı.

Aʿzâ
Aʿzâ
Aʿzâ Mehmed Şevkî
Aʿzâ Hüseyin Hicâbî
Tahrîrât Kâtibi Ali Rızâ
Mal Müdîri Mehmed Ali
Müftî Ömer Fehmî
Nâib Yaʿkub Sabrî
Kaymakam Hâzım

**** *** ***

İşbu sûret aslına muvâfık olduğu tasdîk kılındı.
İdâre Meclisi Hey'eti

17 Mayıs 332 [30 Mayıs 1916]
(Mühür ve Pul)

6) Harput Kaymakamlığından Maʿmûretü'l-azîz Vilâyetine Gönderilen Müftülük Seçimi Sonuç Pusulası

Bihî
Huzûr-ı Sâmî-i Vilâyet-penâhî'ye
Numero: 22

19 Alefdârzâde Mahmud Kâmil Efendi
13 Begzâde Hacı Bahâeddin Efendi
12 Çorbacızâde Mustafa Efendi

Harput kazâsının münhal bulunan müftîlik intihâbı taʿlîmâtnâmesine tevfîkan teşekkül eden hay'et huzûrunda bi'l-icrâ on dokuz re'y ile Alefdârzâde Mahmud Kâmil ve on üç re'y ile Begzâde Hacı Bahâeddin ve on iki re'y ile Çorbacızâde Mustafa Efendilerin dâhil-i ekseriyet olduklarını mübeyyin işbu mazbata tanzîm ve takdîm kılındı. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

10 Nisan 332 [23 Nisan 1916]

Tahrîrât Kâtibi Hacı Hasan
Mal Müdîri Mehmed Ali
Kadı Mehmed Ali
Harput Kaymakam Vekîli Ahmed Şâkir
Aʿzâ Mehmed … [mühür okunmamaktadır]
Aʿzâ … [mühür okunmamaktadır]
Aʿzâ Mehmed … [mühür okunmamaktadır]
Müftî [imza]

7) Mahmud Kâmil Efendi'nin Harput Müftülüğüne Tayin Edilmesi Hususunda Maʿmûretü'l-azîz Vilâyeti'nden Meşîhat'e Gönderilen Arîza

Maʿmûretü'l-azîz Vilâyeti
Evkâf Müdîriyeti
Numero/Aded: 2405 Umûmî, 15 Hususî

Hulâsa: Vukûʿ bulan inihâbda ekseriyet ara ihrâz eden Mahmud Kâmil Efendi'nin Harput Müftîliğine taʿyîn buyurulması istirhâmına dâir.

Bihî
Huzûr-ı Celîl-i Cenâb-ı Meşîhatpenâhî'ye

Maʿrûz-ı dâʿî-i dîrîneleridir.

Harput Müftîsi Ömer Fehmî Efendi'nin vukûʿ-ı vefâtına binâen yerine bu kere icrâ edilen intihâbda ekseriyet ara ile müteveffânın mahdûmu Mahmud Kâmil Efendi dâʿîleri bi'l-intihâb icrâ-yı taʿyînine müsâʿade buyurulması husûsu makâm-ı Vilâyet'e arz ü inhâ edilmiş ve mûmâileyh dâʿîleri pederinin hâl-i hayâtda ve sinni şeyhûhete vâsıl olduğu sıralarda umûr-ı mühimme-i iftâyı idâre etdiği gibi senelerden beri uhdesinde bulunan Evkâf Komisyonu riyâsetinde dahi evkâf-ı şerîfenin ihyâ ve idâme-i maʿmûriyeti husûsundaki hıdemât-ı hasenesi kemâl-i şükrân ile müşâhede edilmekde ve ahlâk-ı hasene ile muttasıf erbâb-ı iffet ü istikâmetden olmak mülâbesesiyle emniyet ve teveccühât-ı umûmiyyeye mazhariyet şerefini ihrâz eden dâʿiyân-ı devletlerinden bulunmuş olmağla mûmâileyh dâʿîlerinin mezkûr müftîliğe taʿyîn buyurulmasıyla avâtıf-ı celîle-i veliyyü'n-

niʿamîlerine nâiliyetini istirhâma ictisâr ederim. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 12 Nisan Sene 332 [25 Nisan 1916]

Maʿmûretü'l-azîz Evkâf Müdîri ed-dâʿî Ahmed Kuddûsî

[Arka sayfa:] Dosyasına vazʿı. 7 Receb 1334 [10 Mayıs 1916]

8) Maʿmûretü'l-azîz Vâlisi Sâbit Bey'in Mahmud Kâmil Efendi'nin Tayiniyle İlgili Meşîhat'e Gönderdiği Yazı

Maʿmûretü'l-azîz Vilâyeti
Tahrîrât Kalemi / Aded: 17

Bihî
Makâm-ı Celîl-i Cenâb-ı Meşîhatpenâhî'ye

Maʿrûz-ı bende-i dîrîneleridir.

Harput kazâsı müftîliği içün icrâ kılınan intihâbı hâvî kazâ-yı mezkûr kâimmakâmlığından mürsel mazbata leffen takdîm-i huzûr-ı celîl-i fetvâ-penâhîleri kılınmış ve on dokuz re'y ile ihrâz-ı ekseriyyet etmiş olan Alefdârzâde Mahmud Kâmil Efendi'nin taʿyîni münâsib ve mûmâileyhin muttasıf olduğu ahlâk-ı hamîde ve kifâyet-i ilmiyyesi hasebiyle ez-her cihet ahrâ görülmüş olduğundan icrâ-yı îcâbı ve menşûrunun emr-i irsâline müsâʿade-i celîlelerinin şâyân buyurulması bâbında ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

11 Nisan 332 [24 Nisan 1916]

Elʿazîz vâlisi bende Mehmed Sâbit (imza)

9) Mahmud Kâmil Efendi'nin Harput Kazâsı Müftülüğüne Tayin Edildiğine Dair Meşîhat'ten Gelen Vesîka

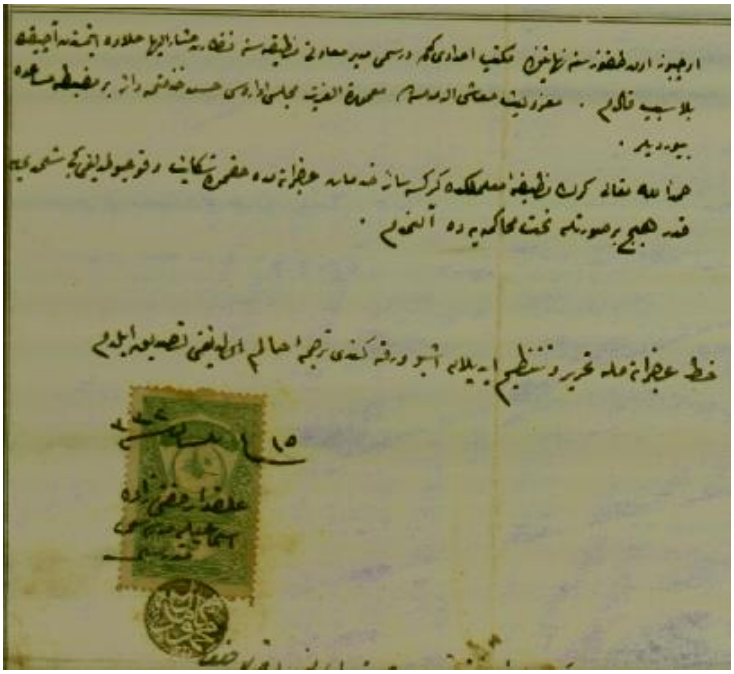
Me'mûrîn Müdîriyyet-i Behiyyesine 7 Receb 334 [10 Mayıs 1916]
2/644/39

Maʿmûretü'l-azîz vilâyet-i aliyyesinden vârid olup havâle buyurulan işbu tahrîrât ve melfûfâtı müeddâlarında münhal bulunan Harput kazâsı müftîliği içün icrâ kılınan intihâbda Alefdârzâde Mahmud Kâmil Efendi'nin on dokuz ve Begzâde Hacı Bahâeddîn Efendi'nin on üç ve Çorbacızâde Mustafa Efendi'nin on iki re'y ihrâz eyledikleri ve birinci derecede ihrâz-ı ekseriyet eden mûmâileyh Mahmud Kâmil Efendi'nin ez-her cihet müftîliğe ahrâ olduğu işʿâr edilmiş olmasına mebnî mûmâileyh Mahmud Kâmil Efendi'nin mezkûr müftîlige taʿyîni tensîb edilmiş olmağla karîn-i tasvîb-i âlî buyurulduğu takdîrde şeref-tastîr buyurulacak menşûr-ı âlîsinin leffiyle keyfiyetin ve maʿâşının usûlen tesviyesi ve târîh-i mübâşeretinin inbâsı lüzûmunun vilâyet-i müşârünileyhâya cevâben izbârından sonra sicil

müdîriyyet-i behiyyesine havâle buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

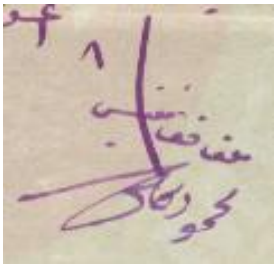
11 Receb 1334 ve 1 Mayıs 1332 [14 Mayıs 1916]
(Mühür) Bâb-ı Fetvâ Me'mûrîn Kalemi Müdîriyeti
Sicil müdîriyyet-i behiyyesine 21 Receb 334 [24 Mayıs 1916]

*** *** ***



"Alefdâr Müftîzâde" Kâmil Efendi'nin el yazısı ve mührü.
(15 Nisan 1332/25 Nisan 1916'da "İsmâiliyye Medresesi Müderrisi" sıfatıyla doldurduğu terceme-i hâl varakasından.)

***



Mahmud Kâmil Efendi'nin imzası. Harput o sıralar nahiyeye dönüştürüldüğü için Kâmil Efendi "Mülgâ kazâ müftüsü" sıfatıyla imza atmıştır.
(Şark İstiklâl Mahkemesi Arşivi, belge nr. IM_T12_K067_D610-1_G004_0001)